

Vlaams
Parlement

vergadering **C69**
zittingsjaar 2020-2021

Woordelijk Verslag

Commissievergadering

Commissie voor Onderwijs

van 3 december 2020

(Wegens de coronamaatregelen werd deze vergadering via videoconferentie georganiseerd.)

INHOUD

VRAAG OM UITLEG van Koen Daniëls aan Ben Weyts, viceminister-president van de Vlaamse Regering, Vlaams minister van Onderwijs, Sport, Dierenwelzijn en Vlaamse Rand, over de heroriëntering van leerlingen in het secundair onderwijs – 692 (2020-2021)	
VRAAG OM UITLEG van Jan Laeremans aan Ben Weyts, viceminister-president van de Vlaamse Regering, Vlaams minister van Onderwijs, Sport, Dierenwelzijn en Vlaamse Rand, over de gevolgen van het grote aantal verwachte heroriënteringen na de kerstperiode – 777 (2020-2021)	3
VRAAG OM UITLEG van Koen Daniëls aan Ben Weyts, viceminister-president van de Vlaamse Regering, Vlaams minister van Onderwijs, Sport, Dierenwelzijn en Vlaamse Rand, over de nietigverklaring van drie graduaatsopleidingen van de Karel de Grote Hogeschool – 718 (2020-2021)	
VRAAG OM UITLEG van Kristof Slagmulder aan Ben Weyts, viceminister-president van de Vlaamse Regering, Vlaams minister van Onderwijs, Sport, Dierenwelzijn en Vlaamse Rand, over de nietigverklaring van drie graduaatopleidingen van de Karel de Grote Hogeschool – 728 (2020-2021)	
VRAAG OM UITLEG van Hannelore Goeman aan Ben Weyts, viceminister-president van de Vlaamse Regering, Vlaams minister van Onderwijs, Sport, Dierenwelzijn en Vlaamse Rand, over de vernietiging van drie graduaatsopleidingen van de Karel de Grote Hogeschool – 794 (2020-2021)	11
VRAAG OM UITLEG van Kathleen Krekels aan Ben Weyts, viceminister-president van de Vlaamse Regering, Vlaams minister van Onderwijs, Sport, Dierenwelzijn en Vlaamse Rand, over het evaluatierapport van de zomerscholen – 720 (2020-2021)	18
VRAAG OM UITLEG van Koen Daniëls aan Ben Weyts, viceminister-president van de Vlaamse Regering, Vlaams minister van Onderwijs, Sport, Dierenwelzijn en Vlaamse Rand, over de nieuwe eindtermen voor de tweede en derde graad secundair onderwijs – 727 (2020-2021)	
VRAAG OM UITLEG van Jan Laeremans aan Ben Weyts, viceminister-president van de Vlaamse Regering, Vlaams minister van Onderwijs, Sport, Dierenwelzijn en Vlaamse Rand, over het advies van de Raad van State inzake de eindtermen voor de tweede en derde graad secundair onderwijs – 735 (2020-2021)	26
VRAAG OM UITLEG van Loes Vandromme aan Ben Weyts, viceminister-president van de Vlaamse Regering, Vlaams minister van Onderwijs, Sport, Dierenwelzijn en Vlaamse Rand, over vervolgoopleidingen in het onderwijs – 795 (2020-2021)	36

VRAAG OM UITLEG van Koen Daniëls aan Ben Weyts, viceminister-president van de Vlaamse Regering, Vlaams minister van Onderwijs, Sport, Dierenwelzijn en Vlaamse Rand, over de heroriëntering van leerlingen in het secundair onderwijs – 692 (2020-2021)

VRAAG OM UITLEG van Jan Laeremans aan Ben Weyts, viceminister-president van de Vlaamse Regering, Vlaams minister van Onderwijs, Sport, Dierenwelzijn en Vlaamse Rand, over de gevolgen van het grote aantal verwachte heroriënteringen na de kerstperiode – 777 (2020-2021)

Voorzitter: mevrouw Karolien Grosemans

De voorzitter: De heer Daniëls heeft het woord.

Koen Daniëls (N-VA): Minister, mijn vraag gaat over de heroriëntering van leerlingen in het secundair onderwijs. Voor de meeste leerlingen is het nu al meer dan zes maanden geleden dat ze in juni een aantal examens hebben afgelegd, ook al was dit dan al in afgeslankte vorm en dienden de leerlingen in de meeste scholen enkel over de belangrijkste vakken een examen af te leggen. Er waren ook scholen die bijna geen examens hebben afgenomen. Hierdoor verliep de oriëntering op het einde van vorig schooljaar niet zoals gepland. Vele scholen in het secundair onderwijs waren ook beducht voor procedures als ze te strikt zouden zijn met hun adviezen voor de oriënteringsattesten van hun leerlingen en daarom zijn ze in dat beleid enigszins mild geweest.

Door deze toch wat ongewone oriëntering van de leerlingen gedurende het vorige schooljaar hoor ik dat er bij leerkrachten een grote vrees is voor het aantal heroriënteringen tijdens dit schooljaar. Dat is om twee redenen: er is een schoolse vertraging die enkel en alleen aan corona te wijten is, maar bij sommige leerlingen is het een combinatie van de achterstand die ze vorig schooljaar hebben opgelopen, het feit dat ze op een aantal vlakken niet zo sterk zijn en dat ze mild werden georiënteerd. Leerkrachten vrezen daardoor dat het voor een aantal leerlingen zeer moeilijk zal worden om de rest van de leerstof in hun huidige studierichting af te werken. Professor Valcke claimde zelfs dat we dit schooljaar een heroriënteringsgraad van 15 tot 20 procent mogen verwachten. Dat zijn toch wel hoge percentages.

Uit cijfers die ik recent bij u heb opgevraagd, blijkt ook dat er in het schooljaar 2019-2020 aan 88,6 procent van de leerlingen een A-attest werd verleend. In het schooljaar 2018-2019 werd er aan 87,6 procent van de leerlingen een positief advies verleend. Concreet gaat het over 372.045 studenten in het schooljaar 2019-2020 en 363.078 in 2018-2019. Dat is een stijging van ongeveer 9000 leerlingen die een positief advies of een A-attest hebben gekregen. Als je puur naar het percentage kijkt, lijkt het toch dat de scholen iets voorzichtiger zijn geweest met hun oriënteringsattesten.

De combinatie van de opgelopen vastgestelde leerachterstand enerzijds en de oriënteringsattesten die met de nodige voorzichtigheid werden uitgereikt anderzijds, maakt de kans reëel dat er inderdaad heel wat leerlingen geheroriënteerd zullen worden, ondanks alle inspanningen tot remediëring en alle mogelijke manieren om leerlingen bij te werken. Daarvan heeft de minister in de plenaire vergadering van 2 december 2020 een mooi overzicht gegeven.

Hebt u zicht op het mogelijke effect van een heroriëntering na de examens van december, minister? Krijgt u die signalen ook, hetzij van de koepelorganisaties, hetzij van de vakorganisaties?

Acht u deze heroriëntering dan ook opportuun of zijn er andere initiatieven mogelijk om leerlingen bij te sturen die momenteel een studierichting volgen die niet aansluit bij hun capaciteiten?

De voorzitter: De heer Laeremans heeft het woord.

Jan Laeremans (Vlaams Belang): De heer Daniëls heeft al een aantal cijfers gegeven. Dat is toch een aanzienlijke verhoging van het aantal A-attesten. Hoe moeten we hier verder mee omgaan?

Ik overloop nog een aantal zaken. Verschillende leerlingen kregen in juni 2020 het voordeel van de twijfel, omdat toen toch werd gepleit voor mildheid gezien de scholenlockdown en het afstandsonderwijs. Leerkrachten hadden ook veel minder informatie om een goed oordeel te vellen, omdat er veel minder evaluaties waren. Sommige scholen hebben ook geen examens gehouden. Daardoor waren er minder B- en C-attesten.

Daardoor zijn leerlingen langer in een studierichting blijven hangen waar ze niet zo geschikt voor zijn. Door het gekende leerverlies in dit eerste trimester verwachten onderwijsexperts en directies een stijging van de adviezen om van richting te veranderen. Professor Valcke sprak van 15 tot 20 procent. Dat is misschien hoog gegokt, maar ik weet het niet. Klassenraden zullen meer dan ooit leerlingen aansporen om andere oorden op te zoeken.

Natuurlijk is het advies op het einde van dit trimester louter adviserend. Leerlingen en/of ouders kunnen dat perfect negeren. Ik heb in mijn carrière vaak meegemaakt dat de hele klassenraad zegde dat er van richting moest worden veranderd, maar dat de ouders het niet wilden of de leerlingen zelf toch per se in die klas wilden blijven wegens klasgenoten of omdat ze het niet goed aangepakt hadden. Op het einde van het schooljaar bleek dan toch dat het geen goed idee was geweest om door te gaan.

Deze heroriënteringen en leerlingenverschuivingen dreigen voor een aantal scholen negatieve gevolgen te hebben. Ten eerste is er een verschuiving tussen scholen. Leerlingen uit het algemeen secundair onderwijs (aso) zullen bijvoorbeeld naar een school voor technisch secundair onderwijs (tso) gaan of leerlingen uit het tso naar een school voor beroepssecundair onderwijs (bso). Die richtingen zitten vaak al vol en men zal dus misschien leerlingen moeten weigeren in bepaalde richtingen. De middelen van een school om extra leerlingen op te vangen, zijn ook zeer beperkt, want ze zijn gebaseerd op tellingen op 1 februari van het vorige schooljaar. Het is dan ook moeilijk om in extra leerkrachten of vaklokalen te voorzien.

Ook binnen dezelfde scholen zullen er verschuivingen plaatsvinden. Bepaalde klassen die dunbevolkt zijn, zullen er misschien een heel pak leerlingen bij krijgen. Vooral leerkrachten in 1B en 2 beroepsvoorbereidend leerjaar (BVL) vrezen dat te veel leerlingen uit de A-stroom zullen instromen. Dat zijn kleine klasjes die men bewust klein houdt, omdat het leerlingen zijn met veel noden, vaak met achterstand en soms ook met gedragsproblemen en dergelijke. Het is dan ook niet evident om dat aantal zomaar eventjes op te trekken. Ook die scholen hebben daar niet zomaar extra lokalen en extra leerkrachten voor.

Als scholen niet voldoende capaciteit, mensen of middelen hebben om deze verschuivingen op te vangen, zullen scholieren veel minder heroriënteringsopties hebben. Als ze overal op een muur stoten omdat het vol zit, dan moeten ze maar verder doen in de richting waarin ze zitten en die ze niet aankunnen of niet graag meer willen doen. Dat kan leiden tot verlies van motivatie en vermindering van onderwijskansen als ze niet terechtkomen in een richting die wel past bij hun eigen capaciteiten.

Minister, hoe evalueert u de genoemde bemerkingen inzake de verhoogde heroriëntaties die in januari zullen plaatsvinden? Decretaal is zo'n heroriëntering niet afdwingbaar. Welke 'soft power'-middelen kunt u inzetten om scholen te sterken in hun advies en ouders te overtuigen dat ze het advies van de klassenraad ter harte nemen?

Kris Van Den Bossche, verantwoordelijke onderwijsloopbaanbegeleiding bij het Vrij CLB Netwerk, plaatste ook enkele kanttekeningen bij het fenomeen van heroriënteringen en wees op een terecht punt, namelijk dat ze vaak zien dat leerlingen die in januari overschakelen, in juni opnieuw bij hen aan de deur staan om een andere keuze te maken. De leerlingen moeten dus nu goed bijgestaan worden om de verschillende keuzemogelijkheden te verkennen en de kansen op een succesvolle keuze te vergroten. Het is een uitdaging voor de centra voor leerlingenbegeleiding (CLB's) om daarmee aan de slag te gaan. Ik weet dat dat binnen een kort tijdsbestek is, want ze hebben vaak maar een week om dat grondig door te nemen. Het zal extra mensen bij de CLB's vragen om dat serieus te doen. Hoe schat u dit in en hoe zult u hierop inzetten?

Hoe zult u de gevolgen op het vlak van verschuivingen tussen scholen aanpakken?

Kan er op korte termijn een oplossing worden geboden aan scholen die plots veel extra leerlingen moeten opvangen in januari?

Zult u de gevolgen aanpakken van de verschuivingen binnen scholen die de druk op nu al leergevoelige klassen verhogen?

Ziet u eventueel nog andere mogelijke nadelige gevolgen van de te verwachten stijging van de heroriëntaties? Indien ja, hoe zult u hieraan tegemoetkomen?

De voorzitter: Minister Weyts heeft het woord.

Minister Ben Weyts: Collega's, het is goed dat we het hier eens over hebben want je hoort er – gisteren ook nog in het Vlaams Parlement – hier en daar wat stemmingmakerij rond.

Het ligt binnen de bevoegdheid van de klassenraad om een heroriëntering na de decemberexamens te adviseren. Ouders en leerlingen hebben de vrije keuze om daar al dan niet op in te gaan. Het is net de taak van de begeleidende klassenraden om leerlingen in hun onderwijsloopbaan te begeleiden. Het behoort tot de kernopdracht van een school om in het kader van leerlingenbegeleiding adviezen rond studievoortgang te formuleren. Maar de conclusie kan nooit zijn dat heroriëntering in de loop van het schooljaar een dwingend karakter heeft, dit is altijd adviserend.

Wat de stemmingmakerij gisteren betreft: ik denk dat het een collega van de PVDA was die het beeld schetste van de boze leerkrachten en directies die jongeren het leven zuur gaan maken met heroriëntering. De klassenraden hebben natuurlijk wel het beste voor met de betrokken jongeren. Het is in hun belang dat zij hun advies formuleren en ze doen dat absoluut niet lichtzinnig. Met respect voor de onderwijsvrijheid en de keuzevrijheid van de ouders en de leerling, zie ik dus vooral positieve gevolgen voor de leerling om, indien de klassenraad dat adviseert en indien de ouders en de leerling daarvoor kiezen, te heroriënteren. Mogelijk wordt op deze manier een negatieve delibererende klassenraadbeslissing op het einde van het schooljaar vermeden. Men wil de betrokken leerling ook behoeden voor een eventuele negatieve beslissing aan het einde van het schooljaar. Vandaar dat men voorstelt om te heroriënteren.

Met de hervorming van de leerlingenbegeleiding zijn scholen sinds 1 september 2018 verplicht om een beleid inzake leerlingenbegeleiding te hebben. Dit is een erkenningsvoorwaarde. De school stelt een interne leerlingenbegeleider aan en

bepaalt zelf zijn rol. Onderwijsloopbaanbegeleiding is een onderdeel van leerlingenbegeleiding en een school dient hierover samenwerkingsafspraken te maken met een CLB.

Naast de taken van het CLB binnen de brede basiszorg kan het CLB in de fase van verhoogde zorg via consultatieve leerlingenbegeleiding de school ondersteunen bij problemen van individuele leerlingen of groepen van leerlingen. Zo kan het CLB de leerkrachten ondersteunen bij vragen van leerlingen en ouders.

Het CLB heeft daarnaast ook nog altijd individuele trajecten met leerlingen in het kader van onderwijsloopbaanbegeleiding. Zo kan het handelingsgericht advies verstrekken of een begeleiding opstarten voor een leerling met een moeilijk studiekeuzetraject.

De scholengemeenschap waarvan de school deel uitmaakt, kan de taakbelasting voor de school verminderen door bepaalde taken op scholengemeenschapsniveau te behartigen. Het behoort tot de decretale bevoegdheid van een scholengemeenschap om afspraken te maken over een objectieve leerlingenoriëntering en -begeleiding, in samenwerking met het CLB.

De examens zijn nog maar net gestart, of moeten nog starten. De klassenraden moeten nog samenkomen. We zitten nog volop in een coronasituatie. Leerlingen konden in tegenstelling tot het voorjaar wel naar school, maar ook nu zitten we nog allesbehalve in het oude normaal: de verlengde herfstvakantie, quarantaines van leerlingen en leerkrachten, afstandsonderwijs in de tweede en derde graad voor 50 procent of meer. Net daarom kunnen, net als vorig schooljaar, scholen een deels ander evaluatiebeleid voeren dan voorzien op basis van het schoolreglement. Zo kunnen ze flexibel inspelen op de huidige situatie.

Voor de gemoderniseerde eerste graad is decretaal een remediëringsplicht opgenomen in het kader van de uren differentiatie. Er is ruimte voorzien om te remediëren en te differentiëren. Binnen de minimum vijf uur differentiatie in het eerste jaar A en B en binnen de minimum twee uur in het tweede jaar A en B moet remediëring voorzien worden indien dat nodig is. Het is het recht en de plicht van de school om dat te voorzien en het recht en de plicht van de leerling om dat te volgen.

Mochten leerlingen, om welke reden dan ook, dit schooljaar in een andere school worden ingeschreven, al dan niet op grond van een heroriëntering, dan krijgt die nieuwe school voor die leerlingen pas middelen vanaf het daaropvolgende schooljaar, aangezien de teldatum, dat is 1 februari, voor de financiering in het voorafgaand schooljaar ligt. Met andere woorden: leerlingenfluctuaties hebben altijd pas impact op de middelen vanaf het tweede schooljaar van inschrijving. Dat werkt zowel in min als in plus.

Nu kiezen om extra middelen te voorzien op basis van data die we nog niet kennen, op basis van prognoses, voor scholen waarvan de leerlingenaantallen substantieel zouden stijgen, zou er budgettair bekeken op neerkomen dat ook bij substantieel leerlingenverlies onmiddellijk middelen zouden moeten worden weggenomen. Die maatregel is niet in het belang van alle scholen en dat is dan ook niet waar mijn beleid voor staat. Daarenboven leiden eventuele studieveranderingen niet per se tot schoolveranderingen. Dat kan, maar er kan worden geheroriënteerd binnen de school.

De voorzitter: De heer Daniëls heeft het woord.

Koen Daniëls (N-VA): Minister, ik dank u voor uw antwoord en voor de belangrijke zaken die u uit elkaar hebt getrokken, zijnde de klassenraad, de heroriëntering en het traject dat men moet lopen om een heroriëntering te voorkomen. Het

klopt dat de examens en evaluaties nog bezig zijn. Misschien moeten we de leerlingen en de ouders eerst maximaal moed toewensen en zeggen: studeer goed. Dat is de eerste belangrijke stap om andere zaken te vermijden.

Ik wil nog even inzoomen. Er is één ding waar ik toch wat voor huiver, en dat is schrik. Ik merk momenteel angst bij klassenraden en leerkrachten. Ze denken dat ze niet anders kunnen uit schrik voor beroepsprocedures. Schrik is een zeer slechte raadgever op het vlak van onderwijskwaliteit. Als leerkrachten en klassenraad samen met de leerling de resultaten bekijken en vaststellen dat ze vastrijden, vervolgens alle pistes die u net hebt overlopen, gebruiken om te remediëren, zoals de differentiatie in de eerste graad, en toch zien dat het te moeilijk gaat worden of mogelijk niet zal lukken, maar de ouders het er toch op willen wagen – en dat kan men ouders en leerlingen niet kwalijk nemen – dan moeten we voldoende tijd voorzien, ook in januari nog, om het gesprek ten gronde te voeren en te beoordelen of men dat nog geremedieerd krijgt, in het belang van de leerling.

De teldatum is daar inderdaad belangrijk. Ik zou de scholen toch willen oproepen, minister – misschien kunnen we dat wel doen – om in het kader van corona echt te vermijden dat er wordt gewacht en leerlingen worden bijgehouden tot die teldatum – ik noem het de 'toevallige heroriëntering' op 2 februari. Als er nu op basis van vorig en dit schooljaar, evaluaties en het gesprek met de ouders en de leerlingen blijkt dat men dreigt vast te lopen, dan moet men eerlijke gesprekken gaan voeren. Ik weet niet of daar in de onderwijsclub die u hebt, over gesproken is. Misschien kunt u dat daar nog eens aanhalen.

De voorzitter: De heer Laeremans heeft het woord.

Jan Laeremans (Vlaams Belang): Minister, ik dank u voor uw antwoord. Er zijn een hele hoop elementen die ik kan onderschrijven, namelijk dat de klassenraad – ik heb er lang in gezeten – absoluut niet lichtzinnig omspringt met een oordeel of een advies voor heroriëntering. Men geeft dat enkel als men dat nodig acht en als men inschat dat het voor de leerling niet meer mogelijk is om nog bij te werken in de huidige richting. Soms is een heroriëntering echt wel positief op te vatten. Het is zeker ook een goede manier om op het einde van het jaar onnodig zittenblijven of een C-attest te vermijden.

Ik weet dat er een aantal middelen zijn. De scholengemeenschap kan helpen en het is te hopen dat ze dat voor een deel ook op die manier kan oplossen. Ik ben het ermee eens dat er in de eerste graad in de nieuwe remediëringplicht ook een oplossing zit. Maar het blijft mogelijk dat we in sommige richtingen een overrompeling zullen krijgen.

Ik begrijp dat het niet evident is om te zeggen dat de middelen meteen met de leerling mee moeten en dat de school waar de leerling vertrekt dan minder middelen zou hebben. Maar ik wil er in deze uitzonderlijke situatie toch voor pleiten dat u dit in januari, wanneer u zicht hebt op het volledige plaatje, ernstig neemt en dat u er eventueel een noodpotje voor vrijmaakt om dat op te lossen.

Ik ben het eens met wat u zegt over de schrik voor beroepsprocedures. Leerkrachten moeten in onafhankelijkheid oordelen en niet met het zwaard van Damocles boven hun hoofd. Ze moeten eerlijk blijven, ook al heeft dat tot gevolg dat er te veel leerlingen vertrekken of binnenkomen.

Minister, ik hoop dat u met de uitzonderlijke omstandigheden toch wat rekening wilt houden, want we kunnen op dit ogenblik nog niet voorspellen wat dit eind december en begin januari zal geven. Ik hoop dat u dan nog iets achter de hand houdt.

De voorzitter: De heer Brouns heeft het woord.

Jo Brouns (CD&V): De collega's hebben terechte bezorgdheden geuit met betrekking tot heroriëntering. We hebben er gisteren in de plenaire vergadering inderdaad ook over gesproken in de context van mogelijke leerachterstand. Die leerachterstand is aangetoond via verschillende wegen.

Er zullen inderdaad een heel aantal leerlingen als gevolg van het mildere oordeel een A-attest hebben behouden. Daarnaast – en dat is het pakket van maatregelen dat u gisteren hebt aangekondigd – is het goed dat er op het niveau van de scholen binnen de voorziene onderwijstijd heel creatief en maximaal wordt ingezet op remediatie. We moeten ervoor beducht zijn dat we leerlingen die als gevolg van corona achterop zijn geraakt maar wel de competenties, vaardigheden maar vooral de goesting en interesse hebben voor een bepaalde richting, niet te snel loslaten of heroriënteren, want dan komen we onszelf opnieuw tegen in juni. Ik doe nogmaals de oproep om scholen maximaal te steunen met het pakket maatregelen dat u gisteren hebt aangekondigd, zoals inspectie en pedagogische begeleidingsdiensten, met een belangrijke focus op de meest kwetsbare leerlingen. Het is belangrijk om scholen voldoende ruimte te geven om die extra inspanningen te doen. Ik wil nogmaals de bezorgdheid meegeven om beducht te zijn voor een te snelle heroriëntatie.

De voorzitter: Mevrouw Meuleman heeft het woord.

Elisabeth Meuleman (Groen): Ik ben het heel erg eens met de heer Brouns. Het is een evenwicht dat we moeten bewaken. Er mag geen schrik zijn om te heroriënteren en het heeft geen zin om leerlingen koste wat het kost in een richting te houden waar ze niet op hun plaats zitten. Anderzijds moeten we er ons heel erg van bewust zijn dat het echt geen evidente maanden zijn geweest. De eerste lockdown was dat niet, maar ook het voorbije trimester is voor heel wat leerlingen heel moeilijk geweest. Er komt ook een examenperiode aan die niet zal zijn als de andere, met examenroosters die er soms anders uitzien.

We moeten er ons heel erg van bewust zijn dat alles moeilijk is geweest, dat er leerachterstand is opgelopen en dat er ook psychische schade is bij leerlingen. We weten allemaal welke impact het heeft op het leren als er randproblemen zijn en dingen die ervoor zorgen dat leerlingen zich niet goed in hun vel voelen, wat nu echt wel het geval is geweest. We moeten met die twee zaken zeker rekening houden en niet zeggen dat het nu het moment van de waarheid is. Het is nog het moment van de waarheid niet, want de crisis heeft een enorme impact gehad. We moeten dat signaal, met alle andere signalen, ook geven.

Minister, het lijkt geen twijfel dat dit voor de CLB's extra werklast zal betekenen. Ik weet dat u inspanningen hebt gedaan om de CLB's extra te ondersteunen, maar als er geen handen zijn, dan zijn er geen handen. Als er geen mensen zijn om de vacatures in te vullen, dan zijn die er niet. Weet u wat de stand van zaken is? Hoe zit het op dit moment bij de CLB's? Zullen ze dit aankunnen? Is er voldoende personeel? Zijn de vacatures ingevuld om nog eens een extra inspanning te kunnen leveren op het einde van het jaar?

De voorzitter: Mevrouw Vandromme heeft het woord.

Loes Vandromme (CD&V): Minister, ik dank u voor de antwoorden. Ik heb de cijfers van CLBch@t erbij genomen om te zien hoeveel vragen er gesteld werden over de onderwijsloopbaanbegeleiding. Dat was voor de periode van de verlengde herfstvakantie toch wel 11 procent. 11 procent van de vragen ging dus effectief over de onderwijsloopbaan van leerlingen.

Er is inderdaad druk bij het CLB-personeel door de andere extra coronagerelateerde taken. Hoe kunnen we het CLB ondersteunen in hun taak omtrent onderwijsloopbaanbegeleiding? Als je leerlingen niet kunt ontmoeten op school door corona, dan heb je een minder goed beeld van het totale plaatje van de

leerling. Daarin moeten extra tijd en extra middelen worden geïnvesteerd. U hebt dat reeds gedaan, maar toch lijkt het mij goed om te blijven monitoren wat de vragen zijn, wat de tijdsdruk is en hoe men daarmee omgaat. Blijft u dit monitoren?

Dan heb ik nog een vraag over de meest kwetsbare leerlingen, namelijk zij die een gemotiveerd verslag nodig hebben, maar door corona minder gezien kunnen worden. Hebt u signalen ontvangen dat er daardoor extra druk komt bij het CLB? Hoe kunnen CLB's ondersteund worden om de meest kwetsbare kinderen de juiste verslagen en begeleiding te bieden?

De voorzitter: Mevrouw Goeman heeft het woord.

Hannelore Goeman (sp.a): Ik vind het antwoord van de minister zeer duidelijk en geruststellend. Ik wil het vertrouwen in de klassenraden nog eens duidelijk in de verf zetten. Klassenraden hebben voor de vakantie in sommige gevallen misschien mild maar zeker niet ondoordacht geoordeeld. Ze kennen de leerlingen ook het beste en kunnen, wat mij betreft, de beste inschatting maken van wat het beste is voor de leerlingen. Ik ben er 100 procent van overtuigd, ook nadat ik de echo's op het terrein heb gehoord, dat ze dat deze keer ook zullen doen, namelijk handelen in het belang van de leerlingen.

Als leerlingen het advies moeten krijgen om te heroriënteren omdat het niet gaat, dan zullen zij dat ongetwijfeld geven. Als ze maar ergens het gevoel hebben dat er nog altijd mogelijkheden zijn om te remediëren of bij te spijkeren, dan ben ik er evengoed van overtuigd dat ze die leerlingen opnieuw een kans zullen geven om de richting verder te zetten.

Ik ben ook benieuwd naar de cijfers, maar we moeten het probleem niet opkloppen en vooral de klassenraden hun werk laten doen. Ik ben er zeker van dat ze rekening zullen houden met de context. Ze moeten natuurlijk kunnen rekenen op steun. In welke mate zullen de CLB's daar de ruimte voor krijgen?

De voorzitter: Minister Weyts heeft het woord.

Minister Ben Weyts: De angst die hierover zou bestaan – zeker nu met de heroriënteringen die een advies zijn – kan alleszins niet rationeel worden onderbouwd. Het is iets anders als de klassenraad een eindbeslissing neemt. Dat is van een totaal andere orde. In dezen zou ik er niet zo voor vrezen.

In het onderwijsveld en in de onderwijsclub is dat nog niet echt ter sprake gekomen, hoewel we heel veel vragen en thema's tackelen. Ik sluit me aan bij het inzicht dat we absoluut vertrouwen moeten hebben in de klassenraad. Ik denk dat de klassenraden vandaag nog minder lichtzinnig zullen oordelen met het in rekening brengen van de coronaomstandigheden, die lokaal ook allemaal verschillend zullen zijn. Sommige scholen hebben veel meer last gehad van quarantaines dan andere. Sommige scholen hebben hun afstandsonderwijs op een andere manier georganiseerd en weten ook wie ze hebben kunnen bereiken en wie niet. Ik veronderstel dat er ook wel wat lokale verschillen zullen spelen.

Ik sluit niets uit, maar we zullen zien wat het uiteindelijke plaatje oplevert. U moet weten dat er sowieso in een normaal schooljaar 4 tot 5 procent heroriënteringen gebeuren. Het zal ook wel wat fluctueren, maar het is al een vrij aanzienlijk percentage.

We blijven de CLB's monitoren. We hebben extra middelen voorzien. We hebben ook de boodschap gegeven dat we nu een beperkt aantal CLB's absoluut nodig hebben voor verschillende taken, zoals het contactonderzoek. Ze moeten roepen wanneer het water hen aan de lippen staat. Met de extra middelen hebben we nog niet het signaal gekregen dat ze niet voldoende zouden zijn of dat men de vacatures

niet ingevuld krijgt. Hier en daar zal het ongetwijfeld wel het geval zijn, maar ik heb toch geen melding van heel grote structurele problemen op dat vlak. Nu zit ik vooral met de CLB's aan tafel voor de heel complexe bespreking van de organisatie van het testen en het opzetten van pilootprojecten. Dat is opnieuw een extra taak voor de CLB's, maar ik wil er het Rode Kruis bij betrekken om de CLB's maximaal te ontlasten. Ik bespaar u de discussies over de toestemming van de federale overheid over aansprakelijkheid en verzekeringen. We zijn dat aan het uitwerken.

Ik houd dus wel de vinger aan de pols bij de CLB's. Wanneer er zich problemen zouden voordoen, zal men mij dat onmiddellijk melden.

De voorzitter: De heer Daniëls heeft het woord.

Koen Daniëls (N-VA): Minister, ik neem aan dat men het u in de onderwijsclub wel zal melden als er iets misgaat.

Ik wil toch nog even mijn oproep herhalen om niet te wachten tot de toevallige datum van 1 februari, als er moet worden geheroriënteerd, al was het maar om alles georganiseerd te krijgen.

Men moet proberen om studenten goed te begeleiden, waar mogelijk nog te remediëren en eventueel een aantal keuzes maken.

Men mag niet vanwege angst, beroepsprocedures of corona bepaalde adviezen verbloemen. Daar is niemand bij gebaat, in de eerste plaats de leerling in kwestie niet. Hij zal er dan volgend jaar mee worden geconfronteerd. Zachte heelmeesters maken stinkende wonden. Dat wil natuurlijk niet zeggen dat men botweg moet heroriënteren, maar net als u heb ik er alle vertrouwen in dat leerkrachten en directies die met leerlingen aan de slag gaan, met die nuances werken.

Ik vind het fijn om vast te stellen dat iedereen in deze commissie dat genuanceerde standpunt inneemt. We moeten dat ook uitdragen naar leerkrachten en directies: 'Als het nodig is, heroriënteer. Heb geen schrik. Weet wat je doet in het belang van de leerling. Probeer bij te spijkeren.' Maar het is heel belangrijk dat we geen generaal pardon voorstellen, over de partijgrenzen heen. Het is een heel belangrijk signaal. Waarvoor dank.

De voorzitter: De heer Laeremans heeft het woord.

Jan Laeremans (Vlaams Belang): Collega Daniëls, uiteraard mogen we niet naar een generaal pardon gaan, want daar is niemand bij gebaat.

Ik geef toch maar een concreet voorbeeld uit de B-stroom en de A-stroom. Stel dat in een B-klas al vijftien leerlingen zitten, wat al veel is. In een klassenraad van een A-klas zou men vijf mensen kunnen adviseren om naar de B-stroom over te schakelen. Men zal dat misschien niet doen omdat men zijn collega's niet wil overbelasten. Als er geen extra potje is om eventueel zulke moeilijke gevallen op te lossen, dan zou dat toch kunnen voorvallen, wat jammer zou zijn.

Ik hoop ook dat het CLB volledig paraat zal zijn om in die moeilijke periode, die er ongetwijfeld aankomt na de adviezen die zullen worden gegeven, die leerlingen bij te staan en hun een zo goed mogelijke oriëntering te geven. Het is niet altijd gemakkelijk. Leerlingen zitten soms op een school waar er maar één andere tso- of bso-richting is, hun vriendjes zitten daar en ze willen dan liever daarnaartoe, maar het is misschien niet altijd aangewezen. Dan is er het CLB om die leerlingen ook andere mogelijkheden te tonen, ook al is dat buiten de huidige schoolomgeving. Ik hoop maar dat het zo goed mogelijk afloopt.

De voorzitter: De vragen om uitleg zijn afgehandeld.

VRAAG OM UITLEG van Koen Daniëls aan Ben Weyts, viceminister-president van de Vlaamse Regering, Vlaams minister van Onderwijs, Sport, Dierenwelzijn en Vlaamse Rand, over de nietigverklaring van drie graduaatsopleidingen van de Karel de Grote Hogeschool – 718 (2020-2021)

VRAAG OM UITLEG van Kristof Slagmulder aan Ben Weyts, viceminister-president van de Vlaamse Regering, Vlaams minister van Onderwijs, Sport, Dierenwelzijn en Vlaamse Rand, over de nietigverklaring van drie graduaatsopleidingen van de Karel de Grote Hogeschool – 728 (2020-2021)

VRAAG OM UITLEG van Hannelore Goeman aan Ben Weyts, viceminister-president van de Vlaamse Regering, Vlaams minister van Onderwijs, Sport, Dierenwelzijn en Vlaamse Rand, over de vernietiging van drie graduaatsopleidingen van de Karel de Grote Hogeschool – 794 (2020-2021)

Voorzitter: mevrouw Karolien Grosemans

De voorzitter: De heer Daniëls heeft het woord.

Koen Daniëls (N-VA): Collega's, ik heb een vraag over de nietigverklaring van de drie graduaatsopleidingen van de Karel de Grote Hogeschool (KdG) in Antwerpen. Voor de ingewijden in dit thema: het gaat over de zogenaamde 'jetons' die ooit zijn toegekend. Ik heb daar in het verleden ook al een paar keer een vraag over gesteld. Helaas is nu gebeurd waarvoor ik toen wat gewaarschuwd heb.

Het Grondwettelijk Hof heeft drie graduaatsopleidingen van de Karel de Grote Hogeschool in Antwerpen nietig verklaard. Het gaat om de opleidingen Maatschappelijk Werk, Internet of Things – in het Nederlands: 'internet van de dingen' – en Voertuigtechnieken. De beslissing werd medegedeeld een uur voor de lessen van start gingen. Hierdoor worden tweehonderd studenten getroffen.

De Vlaamse overheid keurde in 2018 een decreet goed waardoor hogescholen graduaatsopleidingen konden inrichten, en dat was een goede zaak. In het decreet werd een uitzondering gemaakt op de samenwerkingsregel voor de Karel de Grote Hogeschool. Zij mochten zelf vier opleidingen uitbouwen, zonder een samenwerking aan te gaan. Het gaat om opleidingen die vroeger werden aangeboden door centra voor volwassenenonderwijs (CVO's) en tussen het middelbaar onderwijs en de bacheloropleidingen vallen. Ze vormen een heel belangrijk profiel in het Vlaamse onderwijslandschap. Veel studenten uit het beroepsonderwijs volgen deze richtingen. Op die manier krijgen we in Vlaanderen hoogopgeleide jongeren. Dat is belangrijk en dus legden we decretaal vast dat studenten dat konden volgen.

De Karel de Grote Hogeschool ging op zoek naar een partner om mee samen te werken maar vond er eigenlijk geen. Ze bleef achter zonder graduaatsopleidingen omdat ze niet konden samenwerken. Op basis daarvan kreeg de school een aantal jetons maar werd ze ook vrijgesteld van een aantal voorwaarden waar andere hogescholen wel aan moesten voldoen. Het ging onder meer over de financiële last die samenhangt met personeel dat werd overgenomen en alle garanties die daarvoor moesten worden gerealiseerd.

De AP Hogeschool Antwerpen stapte naar het Grondwettelijk Hof, omdat de overheid op het laatste moment veranderingen had aangebracht aan de procedure voor het overbrengen van de opleidingen van het CVO naar het hoger onderwijs. Ze vinden dit een teken van onbehoorlijk bestuur en een concurrentieel nadeel en vinden dat het gelijkheidsbeginsel is geschonden. Het Grondwettelijk Hof vindt de klacht terecht en heeft het artikel in de Vlaamse Codex Hoger Onderwijs geschrapt.

Op zich kunnen we misschien nog begrip opbrengen voor het juridisch standpunt van het Grondwettelijk Hof, daar valt iets voor te zeggen, los van de emotie die ik heb ten opzichte van de hogeschool die inderdaad geen graduaatsopleiding zou hebben. Ik heb nog eens gekeken of de graduaatsopleidingen dan zo uniek zijn in Vlaanderen dat men het halve land zou moeten doorkruisen, maar dat is niet zo. Men kan in de zeer grote nabijheid diezelfde opleiding volgen.

Onze hogescholen zeggen altijd dat ze goed overeenkomen, dat het één grote club vrienden is. Ze geven ons als decreetgever, als overheid, de boodschap dat ze het onder elkaar wel zullen regelen, dat we ons niet te veel moeten moeien. Ze runnen het wel, ze komen goed overeen. Ik heb vastgesteld dat het nu in ons hogeschool-landschap toch anders gelopen is.

Mijn aandacht gaat in deze kwestie vooral uit naar de studenten en personeelsleden in die getroffen opleiding. Daar wil ik nu op focussen. De geschiedschrijving kunnen we gerust op een ander moment overlopen. De juridische analyse van het Grondwettelijk Hof kan best interessant zijn, maar wat gebeurt er met de studenten en het personeel die getroffen zijn? Het Grondwettelijk Hof is heel direct: ze kunnen de opleiding niet afmaken op de huidige plaats, dat zit er niet in.

Welke oplossingen komen er voor de huidige studenten? Wat is de impact voor de betreffende opleidingen, vooral voor de hogeschool in het algemeen? Op welke manier kan de mogelijkheid geboden worden dat alle hogescholen graduaatsopleidingen kunnen organiseren? Moeten we daarover nadenken? Hoe gaan we de boom in de graduaatsopleiding verder opvangen?

De voorzitter: De heer Slagmulder heeft het woord.

Kristof Slagmulder (Vlaams Belang): Op 20 november vernamen we dat drie graduaatsopleidingen van de Karel de Grote Hogeschool in Antwerpen nietig zijn verklaard door het Grondwettelijk Hof. Nochtans had die hogeschool van de Vlaamse Regering groen licht gekregen voor deze opleidingen. Maar een andere hogeschool stapte naar het Grondwettelijk Hof wegens oneerlijke concurrentie; nog een andere hogeschool sloot zich bij deze klacht aan. Beide hogescholen zeggen dat ze bepaalde investeringen hebben moeten doen om dezelfde of gelijkaardige opleidingen aan te bieden die de Karel de Grote Hogeschool niet heeft moeten doen.

De Karel de Grote Hogeschool verliest hierdoor het recht om deze opleidingen nu aan te bieden. Door deze beslissing zijn in totaal tweehonderd studenten getroffen. De directie verzekerde in de media in elk geval dat deze studenten het academiejaar kunnen afmaken. Ook zullen ze ervoor zorgen dat alle vakken die de studenten opgenomen hebben en alle studiepunten die ze verworven hebben binnen deze opleidingen, mogen worden overgedragen naar een andere opleiding, bij Karel de Grote of bij een andere hogeschool.

Minister, hoe evalueert u deze beslissing van het Grondwettelijk Hof? De Karel de Grote Hogeschool heeft ondertussen toelichting gevraagd aan het Grondwettelijk Hof, er is misschien nog een kleine kans dat de studenten er hun opleiding kunnen afmaken.

De opleidingen werden door de Vlaamse Regering op drie verschillende momenten toegekend: het graduaat in het Internet of Things bij de ministerraad van 19 juli 2019, het graduaat in de voertuigtechnieken op 20 december 2019 en het graduaat in het maatschappelijk werk op 3 juli 2020. Was er toen al sprake van klachten? Indien ja, werd daar door de Vlaamse Regering voldoende op geanticipeerd?

De studenten staan met hun rug tegen de muur. Ze zijn een petitie gestart voor het behoud van de opleiding. Er zijn al zeventuizend handtekeningen. Hoe

evalueert u de eis van de studenten om de opleidingen alsnog voort te zetten? Hoe schat u de situatie ter zake in? Is er een reële kans dat deze opleidingen alsnog kunnen worden voortgezet aan de desbetreffende hogeschool? Is er hierover al overleg gepleegd met de opleidingsverantwoordelijken en met de studenten-vertegenwoordigers?

Zoals u hebt gezegd, kunnen de studenten dit academiejaar nog afronden, maar moeten ze voor komend academiejaar uitkijken naar een andere opleiding of dezelfde opleiding aan een andere hogeschool. Indien de beslissing tot schrapping vanwege het Grondwettelijk Hof behouden blijft, kan dan eventueel nog geschakeld worden richting een uitdovingsscenario in plaats van een schrapping? Op die manier komen er geen nieuwe inschrijvingen meer voor deze opleidingen, maar kunnen de nu ingeschreven studenten er nog hun diploma halen, ongeacht of dat dit academiejaar is of op een later moment.

De voorzitter: Mevrouw Goeman heeft het woord.

Hannelore Goeman (sp.a): Bij de inkanteling van de graduaatsopleidingen van het secundair onderwijs in het hoger onderwijs vielen enkele hogescholen uit de boot om graduaatsopleidingen te mogen inrichten. Ze waren er niet in geslaagd om een samenwerking op te zetten met de CVO's of het secundair onderwijs. Daarom besliste toenmalig minister van Onderwijs Crevits in 2019 een uitzondering toe te staan aan twee specifieke hogescholen zodat deze alsnog extra graduaatsopleidingen zouden kunnen voorzien: de HoWest en de Karel de Grote Hogeschool.

Ik wil nog eens in de verf zetten dat de minister toen met deze beslissing inging tegen alle adviezen. Er was een vernietigend advies van de Raad van State. De Vlaamse Hogescholenraad (VLHORA), inderdaad niet altijd een vriendenclub, had in deze kwestie zeer duidelijk geoordeeld dat de beslissing à la tête du client genomen werd en indruiste tegen de spelregels. Tijdens de bespreking van het ontwerp van decreet tot wijziging van de regelgeving betreffende het toezicht op en bepaalde organisatorische aspecten van het hoger onderwijs van 31 januari 2019 stelde collega Daniëls zelfs dat: "de Vlaamse Regering in al haar wijsheid geoordeeld heeft om initieel toch vijf jetons toe te wijzen aan de Karel de Grote Hogeschool." Uw waarschuwing destijds heeft niet kunnen voorkomen dat de hele Vlaamse Regering met de beslissing akkoord ging. Uiteindelijk mocht de Karel de Grote Hogeschool van de Vlaamse Regering vier nieuwe graduaatsopleidingen inrichten.

Volgens de AP Hogeschool is deze toewijzing van graduaatsopleidingen aan de Karel de Grote Hogeschool niet rechtmatig, en ze stapte naar het Grondwettelijk Hof omdat de spelregels en cours de route gewijzigd werden. Het hof oordeelde dan dat de klacht terecht was en heeft nu artikel 36 uit het bovenvermelde decreet uit de Codex Hoger Onderwijs geschrapt. Dat betekent dat drie nieuwe opleidingen van de Karel de Grote Hogeschool nu midden in het academiejaar geschrapt worden. Het gaat over de opleidingen Maatschappelijk Werk, Internet of Things en Voertuigtechnieken. Het gaat mij ook het meest om de tweehonderd studenten die nu plots in de kou blijven staan en totaal onzeker zijn over hun academische toekomst.

Minister, welke oplossing voorziet u voor de tweehonderd studenten die zich hebben ingeschreven in een van deze drie geschrapte opleidingen?

Bent u het, in het licht van het arrest van het Grondwettelijk Hof en het toen reeds beschikbare advies van de Raad van State, ermee eens dat de Vlaamse Regering onzorgvuldig heeft gehandeld, waardoor de studenten nu een hoge prijs dreigen te betalen?

Hebt u al overleg gehad met de betrokken onderwijsverstrekkers, zowel met AP, Karel de Grote als Thomas More en de getroffen studenten?

Hebt u met de vorige minister van Onderwijs over dit dossier overleg gepleegd?

De voorzitter: Minister Weyts heeft het woord.

Minister Ben Weyts: Ik geef een correctie op de diverse inleidingen. Het geding was aanvankelijk aanhangig gemaakt door de AP Hogeschool, Thomas More sloot zich daarbij aan maar trok zich ook weer terug en nam afstand van het geding in oktober. Er was finaal maar één verzoekende partij.

Het Grondwettelijk Hof heeft geoordeeld dat "de mogelijkheid om nieuwe graduaatsopleidingen aan te bieden, beperkt tot één welbepaalde hogeschool, niet pertinent is om het door de decreetgever beoogde doel, het opleidingsaanbod in de betrokken regio verhogen, te bereiken". Bovendien is volgens het hof de omstandigheid dat de Karel de Grote Hogeschool slechts vier aanvragen mocht indienen, niet van die aard dat de bestreden regeling kan worden verantwoord. Andere hogescholen die slechts vier of minder hbo5-opleidingen (hoger beroepsonderwijs) aanbieden, blijven immers onderworpen aan de overnameverplichting.

Door dit arrest wordt het artikel waarop de erkenning van de drie graduaatsopleidingen is gebaseerd, vernietigd.

Het is belangrijk om mee te geven dat zowel de Vlaamse Regering als de Karel de Grote Hogeschool in de procedure hadden gevraagd om in een overgangsbepaling te voorzien voor de getroffen studenten. De studenten die zich hebben ingeschreven, hebben namelijk de verwachting om hun opleiding af te ronden en hun diploma te behalen. Maar het Grondwettelijk Hof is daar maar gedeeltelijk aan tegemoetgekomen en stelt dat voor het academiejaar 2019-2020 en het academiejaar 2020-2021 de gevolgen van de erkenning van de opleiding behouden kunnen blijven. Het Grondwettelijk Hof is dus niet tegemoetgekomen aan de studenten die dit academiejaar zijn gestart of studenten die de opleiding over een langere periode dan twee jaar spreiden.

De Karel de Grote Hogeschool heeft aan het Grondwettelijk Hof gevraagd om meer uitleg te geven bij het arrest, specifiek voor deze gevallen. Een antwoord hierop is nog niet gekomen.

Ik ben onmiddellijk in gesprek gegaan met de betrokken hogescholen om na te gaan hoe we de gevolgen van dit arrest kunnen oplossen, in eerste instantie in het belang van de studenten. De studenten die gestart zijn in een van de drie betrokken opleidingen, moeten die kunnen afronden en hun diploma kunnen behalen. Zij mogen echt niet het slachtoffer zijn van de hogeschoolstrijd uit het verleden. Daarvoor zullen we alle mogelijke pistes bekijken.

Aan de betrokken studenten heb ik gevraagd om hun vragen en bezorgdheden op te lijsten, zodat we het studentperspectief meenemen. We willen van in het begin al hun bezorgdheden opnemen bij het onderzoeken van de mogelijke pistes.

Dat is de huidige stand van zaken. De gesprekken lopen. Ik kan u daarover verder niets meegeven. Het is wel de uitdrukkelijke bedoeling om te verhinderen dat de studenten het slachtoffer zijn en ervoor te zorgen dat ze wel degelijk hun opleiding kunnen afmaken en hun diploma behalen.

De voorzitter: De heer Daniëls heeft het woord.

Koen Daniëls (N-VA): Minister, het laatste dat u hebt gezegd, is het voornaamste. Studenten moeten de opleiding kunnen vervolmaken en hun diploma halen. Dat is de kern van de zaak en als parlement moeten we u daarin steunen.

Mevrouw Goeman, ik ben daar op 20 februari expliciet op tussengekomen. Ik heb toen gezegd en blijf nu ook zeggen dat het een oplossing is voor Karel de Grote Hogeschool, maar een gevaarlijk precedent in het hoger onderwijs. Dat precedent krijgt nu een staartje. We moeten erover waken dat we zulke zaken niet opnieuw doen. Waarom? De bikkelharde concurrentiestrijd tussen onze hogescholen is nog meer op de spits gedreven. Als hogescholen naar het Grondwettelijk Hof stappen, dan winnen daar enkel advocaten bij. Daarnaast worden ook nog eens de studenten en het personeel aan de start van de examens daarmee geconfronteerd.

Minister, ik vind het goed dat u bij de betrokken studenten probeert zoveel mogelijk rechtstreeks informatie te verzamelen over welke vragen er zijn en dat ze heel goed op de hoogte zijn. Ik denk ook dat dat vrij goed loopt, omdat ik dat signaal ook krijg van studenten. Langs de kant van de ouders is er ook heel veel ongerustheid of dit nog wel goed zal komen.

De Karel de Grote Hogeschool had een specifiek profiel. Ze hadden namelijk gekozen voor een opleiding waarin er geen examens zouden zijn, maar waarin gewerkt werd met een vorm van presentaties, taken en dergelijke meer. In andere hogescholen die hetzelfde aanbieden, is de opleiding anders georganiseerd en geprogrammeerd. Ik doe de oproep om rekening te houden met dat specifieke studentenprofiel. Neemt u dit mee in de gesprekken die u voert?

De voorzitter: De heer Slagmulder heeft het woord.

Kristof Slagmulder (Vlaams Belang): Minister, ik dank u voor uw antwoord. Ik vind het positief dat u de nodige inspanningen levert zodat deze studenten hun opleiding op een of andere manier zullen kunnen afwerken. Maar ik kan mij toch niet van de indruk ontdoen dat er inschattingfouten werden gemaakt door deze en de vorige Vlaamse Regering.

U zult begrijpen, minister, dat heel wat van deze studenten enorm geschrokken zijn. Niemand verwacht dat zijn of haar opleiding plots ophoudt te bestaan. Dit lijkt dan ook een verloren jaar voor deze studenten. Daarbovenop komt dan ook nog eens de coronacrisis, waardoor heel wat studenten het nu al heel moeilijk hebben. Deze studenten hebben bij de Karel de Grote Hogeschool voor een bepaalde richting gekozen en willen die kunnen afmaken zoals gepland, en terecht. Ik heb begrepen dat u daar de nodige inspanningen voor zult leveren.

De AP Hogeschool spreekt van onbehoorlijk bestuur omdat de Vlaamse overheid op het einde van de rit de spelregels gewijzigd heeft. In hoeverre gaat het hier om een principekwestie? Of is het toch eerder allemaal een geldkwestie? De hogescholen die een klacht hadden ingediend, zeggen dat zij meer kosten hebben gehad bij het invoeren van hun graduaatsopleidingen omdat ze die hebben moeten overnemen van de CVO's. Dat zou blijkbaar meer geld kosten dan de graduaatsopleidingen van nul te starten omdat men daar toelating voor krijgt van de regering. Hoe ziet u dat? Hebt u nog weet van andere gevallen waarbij bepaalde opleidingen ook in gevaar dreigen te komen?

De voorzitter: Mevrouw Goeman heeft het woord.

Hannelore Goeman (sp.a): Minister, ik dank u voor uw antwoord. Het woord 'jetons', zoals in een casino, is in dit dossier goed gekozen. Mevrouw Crevits heeft gegokt en dacht dat het wel zou passeren, maar het zijn uiteindelijk de studenten die aan het verliezen zijn. Ik blijf dit een ongelooflijk pijnlijk verhaal vinden. Het is een schoolvoorbeeld van een behandeling 'à la tête du client' en favoritisme van de minister. Iedereen weet dat er linken lagen tussen het kabinet van mevrouw Crevits en de Karel de Grote Hogeschool.

Laat het bovendien een waarschuwing zijn voor alle beleidsmakers: dit zou een gevaarlijk precedent kunnen zijn. Het advies van de Raad van State was zeer duidelijk. Er was een gebrek aan een stevige juridische rechtsgrond om die uitzondering te rechtvaardigen, maar Crevits heeft gezegd dat ze dit op het einde van de legislatuur wel kon doorduwen en dat het ging passeren, maar dat is niet gebeurd. AP Hogeschool is naar het Grondwettelijk Hof gegaan. Mijnheer Daniëls, ik geef u gelijk. Dit heeft er alleen maar voor gezorgd dat de concurrentiestrijd in het hoger onderwijs verder is opgeklopt. Dat is iets dat we te allen prijze moeten vermijden en het is vooral een drama voor veel studenten.

Ik ben blij dat u naar een oplossing zoekt met als insteek dat studenten hun opleiding zouden moeten kunnen vervolmaken. Ik heb zelf ook het arrest van het Grondwettelijk Hof bekeken. Ik hoor u zeggen dat er een handhaving zou zijn van de bestaande bepaling voor de academiejaren 2019-2020 en 2020-2021. Ik neem aan dat u geen garantie hebt dat het ook mogelijk zal zijn om daarna de opleidingen te blijven voortzetten voor studenten die zich pas dit academiejaar hebben ingeschreven of die sowieso een langer traject afleggen.

Als ik het goed heb begrepen, maar daar kan ik fout in zijn, geldt de handhaving van de gevolgen van de bepaling voor de academiejaren 2019-2020 en 2020-2021 alleen voor de opleiding Internet of Things. Of geldt die voor de drie opleidingen? Als er toch geen verlenging mogelijk zou zijn voor een of de drie opleidingen na 2021, wordt er dan al met de andere hogescholen gekeken in de regio die soortgelijke opleidingen aanbieden of er een gemakkelijke overstap voor de betrokken studenten mogelijk zou worden gemaakt?

De voorzitter: De heer Danen heeft het woord.

Johan Danen (Groen): Het is een vreemde kwestie, maar het stond misschien een klein beetje in de sterren geschreven. Wat ons betreft, is het studentenperspectief het allerbelangrijkste. Ik ben het er niet mee eens dat het sowieso een verloren jaar was voor de studenten. Dat hoeft zeker niet zo te zijn. Ik hoop dat de minister kan bevestigen dat dit niet zo hoeft te zijn.

Minister, u hebt gezegd dat u met de studenten in contact bent en met een aantal andere hogescholen om te kijken hoe de studenten verder kunnen. Kunt u hun een bepaalde timing geven zodat ze weten waar ze eventueel terecht kunnen? ... *(Onverstaanbaar) ...*

Ik ben het ermee eens dat de evaluatie van wat gebeurd is, niet hier en nu moet gebeuren, maar zeker wel later. Bent u bereid om dit te evalueren en te kijken hoe het zover is kunnen komen? Er worden her en der heel zware uitspraken gedaan. Ik zal die niet herhalen, want ik ben nog maar recent lid van deze commissie. Trekt u hier lessen uit en welke zijn dat dan?

De voorzitter: De heer Warnez heeft het woord.

Brecht Warnez (CD&V): Mevrouw Goeman, het is niet mijn stijl, ook niet in deze periode van het jaar, om een spelletje zwartepieten te spelen. Ik wil het juridisch wel goed kaderen. Bij mijn weten kun je niet naar het Grondwettelijk Hof stappen tegen een beslissing van een regering, noch van een minister. Het gaat hier niet om de vernietiging van de toekenning van de opleiding op de ministerraden van 19 juli 2019, 20 december 2019 of 3 juli 2020. Het gaat dus wel degelijk om wat goedgekeurd is in het parlement. Dus als het over schuld en boete gaat, dan moeten we zeker ook in eigen boezem kijken. U en ik waren hier nog niet, maar het is toch een vernietiging van een parlementaire beslissing. We zullen dat spelletje niet spelen, want dat is weinig relevant op dit ogenblik.

Wat wel pertinent is, is hoe we ervoor kunnen zorgen dat de studenten hun opleiding kunnen afmaken. Noch de studenten, noch de docenten treft hier schuld. Ze mogen dus zeker en vast geen slachtoffer zijn. Het is ook belangrijk om nog eens aan te stippen dat het wel degelijk gaat om relevante opleidingen. Het zijn opleidingen die door de arbeidsmarkt gevraagd worden. Internet of Things, Voertuigtechnieken en Maatschappelijk Werk zijn net drie opleidingen waarbij het goed is dat studenten erin worden opgeleid.

Ik ben tevreden met het antwoord van de minister, vooral dat hij in gesprek is met de hogescholen om ervoor te zorgen dat de studenten hun opleiding succesvol kunnen afmaken.

De voorzitter: Minister Weyts heeft het woord.

Minister Ben Weyts: Wat leren we hieruit? Wat hebben we geleerd vandaag? Dat dit de resultante is van een concurrentiestrijd tussen hogescholen. Er is een hele grote groep van hogescholen met dikwijls een concurrentieel aanbod waarbij ze op hetzelfde territorium gelijkaardige opleidingen aanbieden. We moeten gaan naar een beter gerationaliseerd en gemoderniseerd aanbod dat meer is afgestemd op de nieuwe noden en vragen van de arbeidsmarkt en de werkgevers.

Ik heb die discussie ondertussen ook achter de rug als het gaat over de onderwijsbelastingseenheden, waarbij we ook tot een vergelijk zijn moeten komen. Dat heeft heel wat voeten in de aarde gehad en het was een proces van geven en nemen. We hebben toen een ander gewicht gegeven aan sommige opleidingen. In dezen was natuurlijk het voordeel dat het om additionele middelen ging. In eerste instantie kwam er 4 miljoen euro bij. We moesten wel een keuze maken omdat niet alle hogescholen in dezelfde mate werden bevoordeeld en niet in dezelfde mate konden genieten van de extra middelen die werden toegekend. De lucht is ondertussen wat opgeklaard en er is een basis voor een verdere samenwerking ontstaan.

Het heeft inderdaad geen zin om te zwartepieten. Het decreet van maart 2019 was een beslissing van het parlement. Bij mijn weten heeft ook nagenoeg niemand tegengestemd. Er was dus wel de hoop dat de constructie zou standhouden.

Het klopt dat de KdG-opleiding specifiek is, zoals de heer Daniëls zei. Zo is er sprake van permanente evaluatie in plaats van te werken met eindexamens. Daardoor heeft de opleiding misschien een ander profiel.

De timing kan ik niet geven. We wachten nog op antwoord van het Grondwettelijk Hof. Ik heb u gezegd dat de Karel de Grote Hogeschool een additionele vraag heeft gesteld over de impact en vooral welke ruimte dat zou kunnen laten. Laat het Grondwettelijk Hof het toe om praktische oplossingen uit te werken? Ik zeg maar wat: de bestaande infrastructuur en leerkrachten kunnen blijven worden ingezet, onder organisatie van een andere hogeschool. Het zou misschien een mogelijkheid kunnen zijn. We moeten natuurlijk opletten dat we nu niets fabriceren of een compromis sluiten op een regeling die vervolgens nog eens zal worden gevat door een annulatie van het Grondwettelijk Hof. We kijken dus uit naar het antwoord van het Grondwettelijk Hof op die additionele vragen.

De voorzitter: De heer Daniëls heeft het woord.

Koen Daniëls (N-VA): Minister, ik kan kort zijn. Ik betreur dat het Grondwettelijk Hof niet is meegegaan om deze studenten hun opleiding te laten afmaken. De manier waarop u probeert om een praktische oplossing voor de betrokken studenten te vinden, zou voor iedereen het beste zijn. We moeten de betrokken hogescholen in die stad eens even rond tafel zetten om na te gaan hoe ze het samen kunnen oplossen in het belang van de studenten en de betrokken docenten.

De voorzitter: De heer Slagmulder heeft het woord.

Kristof Slagmulder (Vlaams Belang): Ik hoop dat er heel snel duidelijkheid en een goede oplossing zal komen voor deze studenten.

De voorzitter: Mevrouw Goeman heeft het woord.

Hannelore Goeman (sp-a): Ik heb nog drie korte puntjes.

Minister, ik ben het absoluut met u eens dat we naar een rationalisering van het hogeronderwijslandschap moeten gaan, maar ik ben het niet met u eens dat dit de resultante is van een concurrentiestrijd op het niveau van het hoger onderwijs. Voor mij roept dit soort constructies de concurrentie in het hoger onderwijs net op. Hoe ver is het gekomen als men hogescholen bijna geen andere keus laat dan naar het Grondwettelijk Hof te gaan omdat ze vinden dat hun rechten zijn geschonden. Dat zijn toch situaties die we te allen prijze moeten vermijden.

Mijnheer Warnez, ik heb het net nog even nagekeken: wij hebben ons destijds onthouden voor dat decreet omdat wij toen al bij monde van collega Soens dezelfde opmerkingen hebben gemaakt die ik hier vandaag heb herhaald en grote twijfels hebben geuit bij de manier van werken om een uitzondering toe te staan voor de Karel de Grote Hogeschool. We hadden het zelf ook zien aankomen.

Minister, ik vind het natuurlijk spijtig – maar ik begrijp dat het niet in uw handen ligt – dat er nog geen garanties zijn voor wat er met de studenten gaat gebeuren na 2020-2021. Ik apprecieer uw wil om tot een pragmatische oplossing te komen, maar we kijken allemaal uit naar het antwoord van het Grondwettelijk Hof op de bijkomende vragen om te weten wat de 'room for maneuver' is. Ik hoop dat het er snel komt en dat u de zaak blijft opvolgen, want ik denk dat alle studenten – en daar gaat het hier vandaag in de eerste plaats om – recht hebben om zo snel mogelijk duidelijkheid te krijgen over hun situatie.

De voorzitter: De vragen om uitleg zijn afgehandeld.

VRAAG OM UITLEG van Kathleen Krekels aan Ben Weyts, viceminister-president van de Vlaamse Regering, Vlaams minister van Onderwijs, Sport, Dierenwelzijn en Vlaamse Rand, over het evaluatierapport van de zomerscholen – 720 (2020-2021)

Voorzitter: mevrouw Karolien Grosemans

De voorzitter: Mevrouw Krekels heeft het woord.

Kathleen Krekels (N-VA): Voorzitter, minister, collega's, de zomerscholen blijven me intrigeren, vandaar deze vraag.

In verschillende Vlaamse steden en gemeenten werden tijdens de afgelopen zomerperiode voor het eerst zomerscholen ingericht, met als bedoeling leerlingen voor te bereiden op het nieuwe schooljaar en om de vele gemiste lessen, waar mogelijk, te compenseren. De ongerustheid over de leerachterstand was er zeker voor de meest kwetsbare leerlingen. Niet iedereen is thuis immers even goed omkaderd. De laatste cijfers wijzen ook wel in die richting; de ongerustheid was terecht.

In totaal werden 138 zomerscholen georganiseerd. Thomas More onderzocht dit initiatief met als doel de goede praktijken en verbeterpunten in kaart te brengen. Die evaluatie is zeer waardevol – we hebben ze nog mogen beluisteren in de coronacommissie –, zeker gelet op de actie in het regeerakkoord 2019-2024 om zomerscholen te faciliteren met het oog op taalstimulering Nederlands.

Het rapport van de zomerscholen werd op 20 november 2020 bekendgemaakt en het resultaat was positief. Uit de wetenschappelijke evaluatie blijkt dat de zomerscholen er inderdaad in zijn geslaagd om de meest kwetsbare leerlingen te bereiken. 83 procent zouden leerlingen met een leerachterstand zijn geweest, 75 procent kansarme leerlingen en 65 procent anderstalige leerlingen. Die doelgroepen waren dus effectief sterk vertegenwoordigd.

Minister, wat waren – naast de bereikte doelgroepen – de inzichten van u over de wetenschappelijke evaluatie van de zomerscholen? Welke goede praktijken en knelpunten werden vastgesteld?

Hoe zult u deze leerpunten integreren in de structurele verankering van de zomerscholen? Zullen deze zomerscholen opnieuw worden ingezet in functie van het compenseren van de coronaschade in het onderwijs en/of met oog op taalstimulering Nederlands?

Op welke termijn voorziet u de zomerscholen Vlaanderenbreed uit te rollen?

De voorzitter: Minister Weyts heeft het woord.

Minister Ben Weyts: Collega's, het was een goede beslissing om die zomerscholen te lanceren. We zijn heel snel aan de slag moeten gaan, maar het is toch wel gelukt. Er was ook een groot enthousiasme bij inrichters en deelnemers. Daarnaast valt de positieve evaluatie van de samenwerking tussen scholen en lokale besturen op. Er zijn sterkere banden tot stand gekomen. Ook de meerwaarde van de combinatie tussen een onderwijs- en vrijetijdsaanbod valt op. Voor mij zijn dit belangrijke uitgangspunten om de structurele verankering van de zomerscholen vorm te geven.

Het volledige onderzoek kunt u raadplegen via de website onderwijs.vlaanderen.be/onderwijsonderzoek

De goede praktijken zullen vooral aan bod komen in het tweede deel van dit evaluatieonderzoek. Eind januari 2021 zullen de onderzoekers een inspiratiegids opleveren die mogelijke initiatiefnemers moet ondersteunen en inspireren, met tips en richtlijnen, en goede voorbeelden uit Vlaanderen en het buitenland.

Ik geef enkele cijfers mee die toch indrukwekkend zijn, gelet op de beperkte voorbereidingstijd.

Er waren 138 zomerscholen op 226 locaties, met bijna 750 klassen met 7521 leerlingen en 1400 medewerkers. 59 procent van de zomerscholen was voor lager onderwijs, 18 procent was een combinatie van lager onderwijs en secundair onderwijs en 23 procent was enkel secundair onderwijs. Bij 50 procent was de inrichter een lokaal bestuur, bij 44 procent een school en 8 procent had een derde partij als inrichter. Het zwaartepunt lag in de laatste drie weken van augustus. 11,6 procent van de zomerscholen was gericht op remediëring, 7,2 procent op voorbereiding en 81,2 procent op beide. Twee derde van de zomerscholen had een 'open aanbod' voor iedereen, een derde was enkel voor eigen leerlingen. 87 procent van de ingeschreven leerlingen kwam meer dan 80 procent van de dagen opdagen.

Het onderzoek is ook eens gaan kijken naar wie we nu bereikt hebben met deze zomerscholen. De focus lag op het bereiken van de meest kwetsbare doelgroep en we hebben die doelstelling bereikt. Het doelpubliek van de leerlingen bestond uit – ik geef een top drie: 83 procent leerlingen met leerachterstand, 75 procent kansarme leerlingen, 65 procent anderstalige leerlingen. Van de anderstalige leerlingen had bijna een derde niet de Belgische nationaliteit. De helft groeit op in minstens gedeeltelijk anderstalige thuisomgeving. Het aandeel leerlingen met SES-kenmerken

(socio-economische status) ligt dubbel zo hoog als in de Vlaamse schoolbevolking. We hebben dus echt de doelgroep wel bereikt.

Heel wat 'knelpunten' uit het onderzoek hadden eigenlijk te maken met de zeer strakke timing. Zoals u weet, hadden scholen niet zo veel tijd om in te schrijven en voorbereidingen te treffen. Bij een volgende oproep gaan we dan ook veel vroeger starten, zodat scholen zich beter kunnen organiseren in bijvoorbeeld het aantrekken van voldoende medewerkers.

Zoals u weet, is Onderwijs niet het enige betrokken beleidsdomein. We hebben het samen gedaan in de Vlaamse Regering. Door de belangrijke rol van de lokale besturen is ook mijn collega Bart Somers betrokken. Op dit moment zijn medewerkers van beide beleidsdomeinen de mogelijkheden voor een verankering aan het verkennen. We gaan dat effectief doen. Gelet op de positieve evaluatie, kan er geen twijfel meer over bestaan. Ook gelet op de vaststellingen van de leerachterstanden, moeten we ze structureel verankeren. We zullen er meteen een 2.0 versie van maken en zorgen dat het nog beter wordt voorbereid. Ook de inhoudelijke klemtonen liggen ter bespreking voor. Het evaluatieonderzoek adviseert de doelstellingen scherper te formuleren in functie van remediëring. En door de impact van corona, zowel op het vorige als op het lopende schooljaar, zal dit ongetwijfeld noodzakelijk blijven. Hoe dit concreet vorm zal krijgen, is nog voorwerp van discussie.

We gaan de zomerscholen dus structureel verankeren. Met de goede praktijken die we verzamelen in binnen- en buitenland, kunnen we het aanbod alleen maar verbeteren.

De voorzitter: Mevrouw Krekels heeft het woord.

Kathleen Krekels (N-VA): Minister, ik dank u voor uw enthousiasme en uw antwoord.

Voor mij is de tweede aanbeveling van de onderzoekers ten aanzien van de inrichters heel belangrijk. Ze stellen voor dat de inrichters van de zomerscholen duidelijk zullen moeten kiezen voor het gericht wegwerken van leerachterstand als primair doel van de zomerscholen, hetzij op het vlak van taalvaardigheid, hetzij op het vlak van andere leerdomeinen. Ze benadrukken dat het heel belangrijk is om de grote fragmentering in het aanbod tegen te gaan. Te veel dingen willen doen op die korte tijd van de zomerschool, kan een negatief effect hebben op de effectiviteit van de doelstellingen die ze willen bereiken.

Minister, ik heb nog enkele bijkomende vragen. U hebt gezegd dat de administratie bezig is te bekijken hoe we dat gaan verankeren en organiseren voor het volgend schooljaar. De onderzoekers zelf vragen aan de beleidsmakers een faciliterend kader. Hoe ziet u dat? Hebt u daarover al iets gehoord? De onderzoekers hebben al wel wat toegelicht hoe zij het zien.

Er kwamen nog twee andere belangrijke kwesties uit het rapport naar boven, namelijk de uitdaging om voldoende gekwalificeerde medewerkers te vinden en het gebrekkig zicht op de beginsituatie van de leerlingen. De leerlingen komen uit verschillende scholen naar een bepaalde zomerschool. De mensen die daar werken, kennen de kinderen vaak niet. De scholen van de leerlingen zelf zijn natuurlijk het best geplaatst om gekwalificeerde medewerkers aan te bieden en om de beginsituatie van die leerlingen goed in kaart te brengen. Wij zijn ook wel van mening dat al die zorg en ballast van de zomerscholen niet op de scholen zelf terecht mag komen. Hoe ziet u het evenwicht tussen het feit dat we die scholen nodig hebben om bepaalde zaken te kunnen bereiken en het feit dat we ook kijken naar de lokale besturen om het te organiseren?

De voorzitter: Mevrouw Meuleman heeft het woord.

Elisabeth Meuleman (Groen): Het rapport over de zomerscholen is voorgesteld in de coronacommissie. Er zijn zeker positieve elementen. Ik blijf erbij dat het ook goed was dat die zomerscholen werden georganiseerd. We weten zeker dat er wel een leerachterstand was en dat die zomerscholen toch belangrijk zijn geweest in het proberen weg te werken van die leerachterstand. Maar er zijn ook kanttekeningen te maken, zoals bij het rapport zelf. Het is gestoeld op bevragingen en nogal subjectieve indrukken, denk ik soms. Men kan ook over de methodiek een aantal vragen stellen.

Zo is er niet bevestigd waarom de scholen die niet deelnamen dat niet deden, en dat waren er heel wat. Soms ging het vlot, maar in andere steden en gemeenten was het heel moeilijk om scholen mee te krijgen. Het wordt ook aangegeven: soms ontbraken de structuur of de middelen, of het was moeilijk om medewerkers – en zeker pedagogische medewerkers – te vinden, of de vergoedingen werden niet altijd als voldoende ervaren. Dus er is nogal nog wat organisatorisch werk.

Meer fundamenteel, minister, we hebben een deel van de kinderen bereikt. De kinderen die we bereikt hebben, kwamen uit kwetsbare groepen of waren anders-talig of zo. Dat is goed. Dat was de bedoeling. Maar doordat de zomerscholen niet overal georganiseerd werden, hebben we ook een groep kinderen, die het even moeilijk hebben, niet bereikt. We krijgen een fundamentele ongelijkheid, natuurlijk. Zeker als we focussen op het echte leren, gekoppeld aan de eindtermen inzake wiskunde en taal, krijgen we een fundamentele ongelijkheid en een schending van het leerrecht voor die kinderen die geen toegang hebben tot de zomerscholen.

Minister, hoe gaat u dat oplossen en aanpakken? Het kan problematisch zijn als niet elk kind in Vlaanderen dat het nodig heeft, toegang heeft tot de zomerscholen.

De voorzitter: Mevrouw Beckers heeft het woord.

Roosmarijn Beckers (Vlaams Belang): Dank voor uw vraag, mevrouw Krekels. De zomerscholen zijn heel erg belangrijk. De uiteenzetting van de heer Verachtert in de coronacommissie over de zomerscholen was zeer verhelderend. Het is een goede zaak dat ze zo'n succes kenden.

We hebben in de commissie ook de onderwijsverstrekkers gehoord. De schoolbesturen hebben graag de regie van de zomerscholen in handen. De samenwerking met de lokale besturen is natuurlijk nuttig, alleen al door het schaalvoordeel. Zoals mevrouw Krekels zei, is het probleem dat de beginsituatie van de kinderen dan onbekend is. Het is moeilijk om te beginnen. Een bijkomend groot probleem was het vinden van bekwaam personeel. Er zijn specifieke kansengroepen die op de zomerscholen gericht zijn; zij hebben het meest baat bij ervaren leerkrachten.

Minister, ik doe de suggestie – net zoals de onderzoekers – dat het misschien zou helpen als er een volwaardige vergoeding komt voor de leerkrachten. Het is toch van belang dat we de beste leerkrachten inzetten voor de meest kwetsbare leerlingen.

Ik ben een groot voorstander van de zomerscholen. Bovendien moeten we ervoor zorgen dat ze aanvullend en flankerend zijn. Ze mogen natuurlijk op geen enkel moment het gewone onderwijs in de klas tijdens het schooljaar vervangen. Zeker in deze context waren ze zeer nuttig. Ik kan me voorstellen dat ze, om het zomerleerverlies tegen te gaan, nuttig zullen blijven.

Mevrouw Meuleman, u haalde het net aan: op dit moment zijn de zomerscholen facultatief. De vrijblijvendheid zorgt ervoor dat we een soort regionale spreiding hebben. In sommige gebieden – in de coronacommissie heb ik het voorbeeld van

Denderleeuw gebruikt – heeft men veel kinderen met SES-kenmerken (socio-economische status) en anderstaligen, maar er werd slechts één zomerschool georganiseerd. Als u de zomerscholen structureel gaat verankeren, hoe gaat u dit probleem dan aanpakken? Gaat u het dan toch verplichten? Hoe gaat u ervoor zorgen dat het leerrecht voor elk kind gegarandeerd blijft?

De voorzitter: Mevrouw Vandromme heeft het woord.

Loes Vandromme (CD&V): Minister, ik heb ook zelf al vaker aangegeven dat zomerscholen enkel aanvullend en flankerend kunnen zijn en dat ... (*onverstaanbaar*) ... een eerste start neemt in de klas.

Ik neem het evaluatierapport van de zomerscholen erbij en focus op een bepaalde zin. De onderzoekers geven aan dat dit vooral een startpunt was voor een open gesprek over de 'lessons learned' over de zomerscholen 2020 met het oog op ... (*onverstaanbaar*) ...

Sta me toe, minister, om bedenkingen te uiten bij het zeer overtuigende positieve verhaal dat u hier brengt. De onderzoekers reikten ons heel wat zaken aan waarover moet worden nagedacht. We hebben het over belanghebbenden die nog betrokken zouden moeten worden bij een volgende afstemming. Gaat u daarmee akkoord?

Hebt u overleg gehad met de onderzoekers over het open gesprek dat men nog zou willen voeren?

Er moet nog onderzoek worden gevoerd naar dit belangrijk thema, dat is duidelijk. Heel wat thema's werden aangekaart die nog verder onderzocht moeten worden. Er zijn ondertussen focusgroepen vastgelegd. Ik heb alvast de vraag meegegeven of er een verschil is tussen de steden en gemeenten die zelf onderwijs inrichten en de andere. Die eerste groep zou gemakkelijker zomerscholen inrichten. Als we dit Vlaanderenbreed willen uitwerken, hoe ziet u dat dan ten aanzien van de Vlaamse sturing en de lokale autonomie?

Mevrouw Krekels had het over de stimulering van het Nederlands. In het regeerakkoord staat dat ook initiatieven zoals zomerscholen Nederlands, georganiseerd door lokale partners en het middenveld, worden gefaciliteerd. Op die manier vermijden we regressie bij de leerlingen door de zomervakantie. De focus ligt op remediëring. Volgens de onderzoekers is het aangeraden om doelen te kiezen, maar ik wil voorstellen dat we dat ruimer zien dan enkel het Nederlands of de wiskunde. We moeten ervan uitgaan dat we de zomerscholen op maat organiseren en dan is er natuurlijk de dualiteit hoe we dat gaan aanpakken.

Vertrekken we vanuit de situatie van de leerlingen? Of proberen we echt een format te bieden dat dan niet zo sterk gericht is op de beginsituatie van de leerlingen? Hoe kijkt u daarnaar? Geeft u de autonomie aan de zomerklassen? Hoe ziet u dat? Daaraan gekoppeld, is de vraag voor wie de zomerscholen precies bedoeld zijn. Moeten we zoeken naar een soort attestering die nodig is om toegang te hebben tot de zomerscholen? Hoe ziet u dat?

Ik had nog een vraag rond het personeelsbeleid, maar daar zijn al veel vragen over gesteld.

De voorzitter: De heer Brouns heeft het woord.

Jo Brouns (CD&V): Voorzitter, minister, inzake de toekomst van de zomerscholen, zoals collega Vandromme heeft geschetst, zien wij dat er ook een coördinerende rol was weggelegd voor de provincies. Dat is positief onthaald. De kleinere lokale besturen kregen zo ondersteuning. Ik wil nogmaals bevestigen dat

dit een goede keuze was die we in de toekomst graag zouden behouden bij een eventuele verankering.

De focus ligt op de remediëring. Het lijkt me logisch dat dat cruciaal is. Het aspect sport, spel en ontspanning is volgens mij ook heel belangrijk. Dat is in de geest meegenomen. We moeten de kans benutten om de lokale sport- en jeugdverenigingen maximaal te betrekken. Enerzijds kan men daar andere vaardigheden leren, sociale vaardigheden, die toch heel belangrijk zijn in de groei naar volwassenheid. Anderzijds is het vaak zo dat heel wat leerlingen uit de doelgroep ondervertegenwoordigd zijn in die sport- en jeugdverenigingen. Zo kunnen ze worden opgenomen in het sociaal weefsel en sterker worden. Het zou goed zijn, minister, om dat aspect bij de verdere uitrol en verankering zeker ook mee te nemen en extra te stimuleren. Bent u ertoe bereid om extra stimulansen te geven om die lokale sport- en jeugdverenigingen te betrekken bij de zomerscholen?

De voorzitter: De heer De Gucht heeft het woord.

Jean-Jacques De Gucht (Open Vld): Bedankt voor uw uiteenzetting, minister. Eerlijk gezegd, ik ben heel optimistisch. We moeten dat durven zeggen: u bent er, minister, in een bijzonder beperkte periode in geslaagd om iets dat bepaalde lokale besturen al deden, maar waar nog geen structuur achter zat, te structureren. Er is een mooi resultaat neergezet. Wat deze zomer gerealiseerd werd, is een zeer positieve aangelegenheid. We moeten dat op die manier durven zeggen. Dat is gelukt door de heel mooie inspanningen van u en uw kabinet, en natuurlijk van de mensen op het veld.

De zaken die naar voren gehaald werden, zoals mevrouw Vandromme stelde, hoe kan je die structureren? *(Het geluid bij de heer De Gucht valt weg gedurende enkele seconden)*

Zoals voor alles geldt, is er een wereld voor en een wereld na corona. Voor corona lag onze focus op de kennis van de taal, we mogen dat pad zeker en vast niet verlaten, we moeten dat verbreden. We moeten verder inzetten op het juiste leerlingebereik. We moeten de lokale besturen maximaal meekrijgen in dat verhaal.

Zowel het katholiek als het gemeenschapsonderwijs werd bevraagd inzake de leerachterstand. Het grootste probleem bij die leerachterstand is dat de sociaal zwakkeren nog extra getroffen worden. De zomerscholen kunnen een deel van de remediëring zijn. We moeten bekijken – deels zijn we daarin geslaagd – hoe we die kinderen en jongeren kunnen bereiken. De uitdaging zal zijn om hen nog meer te bereiken. Hoe kunnen we het pad dat we nu volgen, verbreden? Hoe gaan we daar verder aan werken? Dat zal de grootste uitdaging worden.

Op welke manier kunnen we ervoor zorgen dat we genoeg mensen hebben om die zomerscholen vorm te geven? Het is geen school, het is een aanvullend gegeven. We moeten daarnaast wel bekijken hoe we de vergoedingen kunnen optimaliseren om nog meer mensen aan te trekken. Er was een eerste lockdown. Daarna waren er zomerscholen. Nu speelt zich weer een hele periode af. De vermoeidheid bij de leerkrachten is zeker aanwezig door de uitdagingen die allemaal op hen zijn afgekomen in de afgelopen maanden en die er nog komen in de volgende maanden. We moeten er eens over nadenken hoe we nog extra mensen kunnen enthousiasmeren om daar deel van uit te maken. Een van de argumenten zal een vergoeding zijn. Hoe kunnen we dat op een goede manier structureren?

De voorzitter: Mevrouw Goeman heeft het woord.

Hannelore Goeman (sp.a): Collega's, ik heb al vaker gezegd dat ik de zomerscholen deze zomer een bijzonder goed initiatief vond. Ik heb zeer veel mooie dingen gezien. Ik denk alleen dat we er geen heilige graal van moeten maken om

leerachterstand in het algemeen weg te werken – we hebben die discussie gisteren ook in de plenaire vergadering gevoerd, minister - simpelweg omdat ik ervan overtuigd ben dat je met de zomerscholen nooit alle leerlingen gaat bereiken die nood hebben aan extra ondersteuning en bijspijking om mee te kunnen in de klas. Voor mij blijft het heel duidelijk: het gros van de remediëring moet gewoon gebeuren in de klas, al kan wat mij betreft een zomerschool, zeker in een periode van acht maanden, zodat kinderen inderdaad vrijwillig op zoek kunnen gaan naar extra stimulering - niet alleen rond Nederlands, maar ook gewoon in het algemeen, creatief denken, skills - zeker geen kwaad.

Er zijn al een aantal terechte vragen gesteld door de collega's over hoe we die zomerscholen in de toekomst gaan voortzetten. Het zal inderdaad een kwestie zijn van de doelstellingen en de personeelsinzet op scherp te stellen. Want er is toch nog wat frustratie over een vergoeding. Dat zal ook nodig zijn om voldoende mensen te blijven motiveren om te blijven deelnemen.

En dan is er nog het ook al aangehaalde punt van de spreiding. Het moet toch de ambitie zijn om in alle mogelijke Vlaamse en Brusselse gemeenten zomerscholen aan te bieden. Ik steun op zich het idee om de zomerscholen uit te rollen in de komende jaren, maar ik vraag me wel een beetje af hoe we dat gaan betalen, zeker als er een uitbreidingsambitie aan vastzit. Als ik het goed heb, is er deze zomer 11 miljoen euro uitgetrokken voor die zomerscholen. Is het de bedoeling dat u dat de volgende jaren gaat blijven betalen met relancemiddelen? Of wordt er nagedacht over een structurele manier om die zomerscholen te verankeren in het budget, zodat we ook op langere termijn zeker zijn dat dat soort initiatieven hun weg blijven vinden?

De voorzitter: Minister Weyts heeft het woord.

Minister Ben Weyts: Dank u, ik ben blij dat ik nog iets mag zeggen. Eén vraagsteller, en heel veel tussenkomende partijen, wat natuurlijk ook wel bewijst dat het redelijk goed zit. Alles kan beter. En het is natuurlijk niet alleen zaligmakend als het gaat over de aanpak van de leerachterstand. Dat heeft ook niemand ooit beweerd. Maar het is toch wel een heel mooie aanvulling.

Ik wil de band met de scholen niet lossen. Ik denk dat leerkrachten en klassenraden net het best geëquipeerd zijn om leerlingen en ouders te leiden naar het aanbod dat geformuleerd wordt. Het lijkt mij echt wel belangrijk dat zij net die betrokken doelgroep van jongeren met een leerachterstand kunnen aantikken, aanmoedigen en stimuleren om in te gaan op het aanbod dat wordt geformuleerd door een zomerschool.

Daarop aansluitend vind ik wel dat het voorwerp moet zijn en blijven van vrij initiatief en dat er, wat mij betreft, geen sprake kan zijn van enige dwang, niet de dwang om het te organiseren in hoofde van scholen, en niet de dwang om in te gaan op het aanbod in hoofde van leerlingen en/of ouders. Want dan komen we echt in een totaal ander gesternte. Dan is die zomerschool eigenlijk bijna een strafkolonie. Dat wil ik echt vermijden. Het is een zomerschool. Het is het vakantiegegeven. Ik had uit de evaluatie toch ook begrepen dat net die combinatie tussen schools én vrijetijdsaanbod werkt. Maar als we dat in een ander gesternte gaan onderbrengen, vrees ik er een beetje voor dat men die zomerscholen als een straf gaat beschouwen.

Ik wil faciliteren. Wat betekent dat? De inspiratiegids zal op dat vlak natuurlijk wel wat instrumenten aanreiken. U moet weten dat we al wel de beslissing genomen hebben om de nodige kredieten te voorzien. Er was aanvankelijk een heel groot budget voorzien, maar er was teveel begroot. We hebben die middelen onder-tussen al kunnen recupereren. Een deel van die middelen heb ik gebruikt voor bijvoorbeeld een aanbod inzake bijscholing en het naschoolse aanbod om leerlingen met een leerachterstand te kunnen bijspijken.

Uiteindelijk hebben we aan de zomerscholen zelf ongeveer 1,6 miljoen euro gespendeerd. Collega Somers en ikzelf hebben nu voor volgend jaar elk structureel 5 miljoen euro voorzien, dus samen 10 miljoen euro, tegenover een budget van 1,6 miljoen euro nu. We hebben dus wel wat ruimte om te kunnen faciliteren. We gaan er natuurlijk niet mee gooien, maar we kunnen daar toch wel iets bieden.

Het is vooral belangrijk omdat scholen meer tijd zouden kunnen krijgen, zowel organisatorisch als pedagogisch. Ik plaats een beetje een kanttekening. Mijnheer De Gucht, u hebt gelijk, ook voor de zomerscholen zal er ongetwijfeld een periode voor en een periode na corona zijn. Maar het is natuurlijk zo dat de omstandigheden ook belangrijk zullen zijn. Ik moet erkennen dat het succes, namelijk het feit dat de zomerscholen die werden aangeboden, snel werden gevuld, ongetwijfeld ook te maken zal hebben met de lockdown die meegespeeld heeft. Daar moeten we ook eerlijk in zijn, denk ik. Er zal een grote appetijt geweest zijn, vooral bij jongeren en kinderen, om opnieuw met andere jongeren te kunnen samenspelen. In mei en juni waren de lagere scholen weer open, maar voor het secundair onderwijs was dat nog niet echt het geval. Daar zal dus ongetwijfeld een grotere appetijt geweest zijn. We kunnen nu nog niet zeggen in welke situatie we de eerstkomende zomer zullen vertoeven, maar mogelijk is die wel anders. Dat gegeven van die appetijt zal misschien ook wel een rol gespeeld hebben – gewoon om eerlijkheidshalve het succes van de zomerscholen een beetje te nuanceren.

De voorzitter: Mevrouw Krekels heeft het woord.

Kathleen Krekels (N-VA): Ik dank de collega's voor alle tussenkomsten, met absoluut zeer waardevolle bedenkingen, zowel positieve als ietwat meer genuanceerde. We moeten die zeker meenemen, geen enkel probleem.

Als ik eerlijk ben, minister, moet ik ook toegeven dat ik aanvankelijk niet echt een fan was van de zomerscholen. Ik vroeg me af of het doel dat ze beoogden, namelijk het wegwerken van die leerachterstand, wel realistisch en haalbaar was, en ook of het wel haalbaar was dat de kinderen uit de doelgroep die we voor ogen hadden, daarnaartoe zouden komen, omdat dat altijd een moeilijke groep is om te bereiken. Nu, de scholen hebben effectief, door hun laagdrempeligheid, die leerlingen kunnen aantrekken. Die hebben er hun voordeel uit gehaald. En dus wil ik natuurlijk ook wel fair zijn om mijn terughoudendheid wat te herzien.

Daarnaast moeten we natuurlijk ook wel durven inzien dat de zomerscholen zich het meest succesvol achten in het verhogen van het zelfvertrouwen en de schoolse betrokkenheid van de leerlingen, wat uiteraard ook heel belangrijke zaken zijn, het versterken van hun sociale vaardigheden, en ook het ondersteunen van leerlingen bij het maken van vakantietaken, het voorbereiden van herexamens en zo. Dat zijn echt de grote succesfactoren die de zomerscholen zelf aangeven. Maar de coördinatoren en de medewerkers geven ook aan dat de doelstelling van het wegwerken van de leerachterstand naar aanleiding van COVID-19 wat lager wordt ingeschat. Vandaar ook mijn vraag om te focussen op wat we in welke zomerschool willen bereiken. Er zijn veel initiatieven geweest. We kunnen ook heel veel verschillende soorten zomerscholen inrichten: zomerscholen die focussen op bepaalde leerachterstanden of taalachterstanden, zomerscholen die het wat ruimer zien en die nog meer gaan inzetten op sociale vaardigheden, op zelfvertrouwen, op schoolse goesting, wat ook heel belangrijk is.

Minister, ik kijk nu vooral uit naar het vervolgonderzoek waar u over sprak en waarbij goede praktijken verder zullen worden toegelicht. En uiteraard zal ik heel het gegeven van de zomerscholen verder opvolgen met een ietwat kritische, maar ook open blik. Dank u wel voor uw antwoorden.

De voorzitter: De vraag om uitleg is afgehandeld.

VRAAG OM UITLEG van Koen Daniëls aan Ben Weyts, viceminister-president van de Vlaamse Regering, Vlaams minister van Onderwijs, Sport, Dierenwelzijn en Vlaamse Rand, over de nieuwe eindtermen voor de tweede en derde graad secundair onderwijs – 727 (2020-2021)

VRAAG OM UITLEG van Jan Laeremans aan Ben Weyts, viceminister-president van de Vlaamse Regering, Vlaams minister van Onderwijs, Sport, Dierenwelzijn en Vlaamse Rand, over het advies van de Raad van State inzake de eindtermen voor de tweede en derde graad secundair onderwijs – 735 (2020-2021)

Voorzitter: mevrouw Karolien Grosemans

De voorzitter: De heer Daniëls heeft het woord.

Koen Daniëls (N-VA): Voorzitter, collega's, de eindtermen van de tweede en derde graad zitten, zoals iedereen weet, in een eindproces. Dat eindproces kent een heel lange geschiedenis, waarbij noch de minister, noch de regering, noch wij als parlementsleden aan de tafel zaten om die eindtermen te ontwikkelen.

Het is een van de dossiers waarbij het onderwijsveld, zijnde de koepels, leerkrachten, die ook mee aangestuurd zijn door koepels, het Agentschap voor Hoger Onderwijs, Volwassenenonderwijs, Kwalificaties en Studietoelagen (AHOVOKS) en externe experts, rond de tafel is gaan zitten en daar een titanenwerk heeft verricht, in gigantisch veel werkgroepen. Daarbij wilden de vakexperts uiteraard, als believers van hun vak, alles erin. En ik denk dat dat een goede zaak is. Een vakexpert moet strijden voor zijn vak. Die moet strijden voor zijn wetenschapsdomein. Als die het al niet meer doet, wie dan wel nog? En langs de andere kant zijn er de leerkrachten, koepels en pedagogische begeleiding uit koepels, om te kijken of dat haalbaar, inschaalbaar, realiseerbaar en goed geformuleerd is, of daar de elementen in zitten, of die logisch opgebouwd zijn in het onderwijs.

Wij hadden als overheid – en dan spreek ik zowel over de regering, de minister, en ook de vorige minister want onder minister Crevits is het proces opgestart, als wij als parlement – ook geen hand in wie men afvaardigde vanuit de koepels. Men kon dat zelf doen.

Daar is toch wel een mooi werkstuk uit naar voren gekomen, een werkstuk om u tegen te zeggen, met als doel – want dat was natuurlijk de aanleiding, collega's – de onderwijskwaliteit van het Vlaamse onderwijs. Ik wil daar direct nog iets aan toevoegen, meer bepaald dat de scholen en de koepels jaren de vrijheid hebben gehad om de onderwijskwaliteit op te krikken. Dat was ook wel wat de aanleiding voor het feit dat die eindtermen heel lang niet zijn bijgestuurd. Die onderwijsvrijheid kon door de koepels ook gebruikt worden om op die onderwijskwaliteit, die we allemaal samen zagen dalen, en waar wij allemaal tussenkomsten over hebben gedaan in het parlement, in te grijpen.

Ik heb in de realiteit moeten vaststellen dat iedereen wel wat keek naar die eindtermen. Het leek me dan ook een goede zaak om daar, over alle koepels, experts en alles en iedereen heen, een gedragen iets uit te krijgen. Ik was dan ook oprecht blij om te horen dat er in de vroege zomer van 2020 eindelijk een akkoord was tussen alle onderwijsvertekkers over hun eigen werkstuk. Dat was voor ons allemaal, zowel meerderheid als oppositie, een mooie gelegenheid. Iedereen, allemaal samen, is het erover eens: dit zijn de minimumdoelen in ons onderwijs, concreet, ambitieus, en daar kunnen we over alle koepels heen akkoord mee gaan. Leerkrachten en experts waren op dat moment zeer blij.

Maar dan plots, collega's, doken er barsten op. En dat was voor mij toch wel een teleurstelling: een hoorzitting in ons parlement, met pamfletten en sloganske taal, die ik soms alleen bij bepaalde partijen in de politiek zie verschijnen, maar niet verwacht in het kader van onderwijs. Ik was daar oprecht zeer misnoegd over, temeer omdat de mensen die dat kwamen brengen, deden alsof zij dat in hun postbus of hun mailbox hadden gevonden, opgestuurd door de Vlaamse Regering en de minister, wat helemaal niet zo was, want het ging eigenlijk over hun eigen werkstuk. Dat was toch een heel bizar schouwspel.

Daar komt dan bovenop – en dat is ook de aanleiding van mijn vraag, na deze korte schets van de geschiedenis – dat de Raad van State een advies heeft geschreven. Men geeft daarin een aantal zaken aan. Men duidt niet concreet aan wat het probleem is, maar men formuleert wel een soort van twijfel over de haalbaarheid van de nieuwe eindtermen. Dan denk ik: de koepels waren in sterke geledingen aanwezig, met een generalist en dergelijke meer, dus dat is daar afgetoetst. Ik begrijp dat de Raad van State zich daar geen meester over voelt, maar degenen die zich daar wel meester over voelden, zaten aan tafel en hebben gezegd dat het haalbaar is.

De twijfels zijn vooral gericht op de vraag of de omvang en de gedetailleerdheid van de eindtermen voldoende ruimte laten aan scholen en leerkrachten om het pedagogische project te realiseren. De Raad van State zegt niet dat dat niet kan; de Raad van State formuleert daar, in één alinea, zijn bedenkingen over.

Het is de bedoeling dat de eindtermen voor het derde middelbaar, het eerste leerjaar van de tweede graad, van start kunnen gaan op 1 september van het volgende schooljaar. Collega's, ik wil ervoor pleiten dat we die lijn handhaven, want anders komen we terecht bij een generatie leerlingen ... In een vraaggesprek had iemand het over een 'verloren generatie'. Ik wil dat woord hier niet in de mond nemen, maar ik wil wel vermijden dat we kunnen zeggen dat de leerlingen van het jaar 2021 die leerlingen zijn die noch de oude, noch de nieuwe eindtermen hadden. Die hadden daar iets tussen. Dat is, denk ik, voor niemand goed. Daarbij wil ik uiteraard wel rekening houden met de lastige coronasituatie waarin we nu zitten. Dat vraagt veel van leerkrachten en van scholen.

In elk geval, collega's, als we die eindtermen dan willen laten ingaan, hebben we nog een traject langs de Vlaamse Regering en het Vlaams Parlement voor de boeg, en ook nog langs de uitwerking van leerplannen en handboeken. Gelukkig zaten alle koepels in mei al rond de tafel. Ze hadden daar toen al akkoorden over en wisten toen al wat erin stond. Wij hebben goed begrepen dat zij niet stil zijn blijven zitten. Waarvoor mijn dank, dat ze dat proces in deze coronatijd hebben voortgezet.

Collega's, als er niet wordt gereageerd op het advies van de Raad van State, is de kans groot dat er een procedure voor het Grondwettelijk Hof zal worden ingeleid. Dat lijkt mij geen goede zaak. Dan lopen we de kans dat die eindtermen vernietigd worden, als ze gewoon ongewijzigd verder gaan. Daardoor zullen de scholen met niets, met een grote leemte, achterblijven. Ik vrees dan dat sommige mensen hopen dat er een leemte ontstaat om dan in die leemte eigen doelen naar voren te kunnen brengen. Ik hoop het niet, ik wil zo cynisch niet zijn, ik denk ook niet dat het zo cynisch is. Maar ik geef het toch maar mee.

Minister, wat is uw reactie op die uitspraak van de Raad van State? Begrijpt u de twijfel over de haalbaarheid, zeker ook gezien het verloop dat ik net heb geschetst, maar ook gezien de ervaring die we reeds hebben met de eerste graad?

Welke stappen zult u ondernemen om die twijfel eventueel weg te nemen?

Dan heb ik nog een laatste, maar daarom niet onbelangrijke vraag. Ik weet niet in welke mate u er nu al enig zicht op kunt geven, maar welke mogelijkheden ziet u om de nieuwe eindtermen, die in de processen die werden gelopen met experts, koepels en leerkrachten werden goedgekeurd, toch nog te herbekijken en aan te passen, om tegemoet te komen aan de uitspraak van de Raad van State?

De voorzitter: De heer Laeremans heeft het woord.

Jan Laeremans (Vlaams Belang): Collega Daniëls heeft al een heel deel geschetst. De Raad van State zegt dat "er ernstige twijfels rijzen of de omvang en de gedetailleerdheid van de (...) eindtermen en de onderwijsdoelen voor de onderwijsverstrekkers voldoende ruimte laten om de doelstellingen van het eigen pedagogische project te verwezenlijken." Daarmee geeft de Raad van State eigenlijk bepaalde onderwijsverstrekkers gelijk in hun kritiek.

Tijdens de hoorzitting in de commissie Onderwijs met de vertegenwoordigers van de koepels en netten bleek aangaande dit onderwerp nog eens duidelijk dat zowel de Onderwijsvereniging van Steden en Gemeenten (OVSG) als het Overleg Kleine Onderwijsverstrekkers (OKO) en het Katholiek Onderwijs Vlaanderen (KOV) de nieuwe eindtermen niet zien zitten.

Ten eerste is er de kritiek dat er te veel eindtermen zijn en dat hiermee ook vooral de brede basisvorming in tso en bso te sterk wordt uitgebreid, zodat de tijd die gespendeerd kan worden aan richtingspecifieke inhouden en praktische vakken te veel ingekort wordt, zodanig dat het de kwaliteit van deze onderdelen ondermijnt.

De tweede kritiek is dat de eindtermen de vakinhoud en zelfs de manier van evalueren te gedetailleerd opstellen, in die mate dat de grondwettelijke pedagogische vrijheid van onderwijs in het gedrang zou komen.

In het publieke debat heeft directeur van het Katholiek Onderwijs, Lieven Boeve, zich al maanden opgeworpen als de voorman die strijdt voor het behoud van deze vrijheid en fel uithaalt tegen de eindtermen in hun huidige vorm. Ik ga mij niet uitspreken hoe wij dit allemaal beoordelen, maar dit is op dit ogenblik de stand van zaken. Met dit advies lijkt hij dus een slag thuis te halen.

Minister, hoe evalueert u deze uitspraken van de Raad van State en het commentaar van onder meer het Katholiek Onderwijs?

Welke gevolgen heeft dit advies voor de huidige voortgang van dit dossier en voor de implementatie van de nieuwe eindtermen?

Zal u opnieuw aan tafel zitten met alle onderwijsverstrekkers? Of gaat u enkel onderhandelen met diegenen die de nieuwe eindtermen niet zien zitten?

De implementatie van nieuwe eindtermen heeft heel wat gevolgen voor het werkveld. De onderwijsnetten maken op basis van deze eindtermen nieuwe leerplannen en leerplandoelstellingen, en nieuwe voorbeelduurroosters. De uitgeverijen moeten aangepaste leermiddelen maken. De directies moeten een concreet uurrooster opmaken en alles inpassen in hun onderwijsaanbod. De leerkrachten moeten met deze nieuwe eindtermen en leerplandoelstellingen aan de slag en zich voorbereiden, en zij moeten de inhoud van hun vak aanpassen. Minister, hoe zult u ervoor zorgen dat dit dossier tijdig wordt afgerond opdat de scholen en leerlingen vanaf september effectief met deze nieuwe set kunnen starten? Wat indien dit niet tijdig gebeurt, en alles met nog een schooljaar wordt uitgesteld? Dan moeten de leerlingen die in september in het derde jaar zitten en hun eerste graad al met de nieuwe eindtermen hebben afgerond, nog een jaar in de nieuwe structuur komen, maar plots met de oude eindtermen werken. Dan zit men dus met een gat in de leerlijn. Hoe gaat men dat gat proberen te voorkomen? De heer Boeve heeft gezegd

dat men zal proberen daar een mouw aan te passen, maar ik neem aan dat dat niet zo evident is. Minister, ik zou graag van u horen hoe u tegen dat alles aankijkt.

De voorzitter: Minister Weyts heeft het woord.

Minister Ben Weyts: Onderschat die hele discussie over de eindtermen niet. Het is een ongelooflijk technische materie. Ik zie dat trouwens gereflecteerd in het advies van de Raad van State. Daar lees je bijvoorbeeld dat transversale en attitudinale eindtermen met elkaar worden vermengd, en dat men dus ook eindtermen vermengt die moeten nagestreefd worden en eindtermen die moeten gehaald worden.

Ik zie in dat advies van de Raad van State ook dat men uiteindelijk concludeert dat men niet kan concluderen. Men zegt geen finale conclusie te kunnen trekken door de techniciteit en de complexiteit, maar "er rijzen twijfels". En die twijfels onderbouwt men dan vooral door, mijns inziens, te verwijzen naar een arrest van het Grondwettelijk Hof van 1996. Dat was een procedure in het kader van de Franse Gemeenschap. Men zegt dat er toen kritiek was in hoofde van het Grondwettelijk Hof op het feit dat die eindtermen te gedetailleerd en te omvangrijk waren. En nu liggen er veel meer eindtermen voor, en dus is er twijfel. Dat is natuurlijk appels met peren vergelijken, want dat arrest van 1996 ging over eindtermen in het basisonderwijs. Vanzelfsprekend zijn daar de eindtermen beperkter in aantal en omvang omdat je veel meer vakken en opleidingen hebt in het secundair onderwijs. Die kun je niet zomaar met elkaar vergelijken.

Een derde element dat ik nog ter overweging wil meegeven, is dat de Raad van State zich in zijn adviespraktijk ook heeft uitgesproken over de eindtermen voor de eerste graad, die ondertussen geïmplementeerd zijn. Daar is hetzelfde format gehanteerd, met zelfs nog een striktere koppeling tussen transversale en inhoudelijke eindtermen. Er zijn zelfs door de Vlaamse Regering nog bijkomende inhouden toegevoegd. Nochtans heeft toen de Raad van State positief geadviseerd: "De Raad van State (...) heeft bij het onderzoek van de onderwijsdoelen die in de bijlagen bij het voorontwerp zijn opgenomen, geen elementen ontwaard die erop zouden wijzen dat sommige van de vastgestelde einddoelen kennelijk van aard zouden zijn dat ermee de onderwijsvrijheid in het gedrang zou kunnen komen doordat de omschrijving ervan aan de scholen onvoldoende ruimte zou laten om een eigen pedagogisch project te kunnen ontwikkelen of dat het ter zake zou gaan om andere dan minimale doelstellingen." Dit is toch opmerkelijk als je het vergelijkt met de situatie vandaag.

Dat neemt natuurlijk niet weg dat ik altijd oog wil hebben voor de bekommernissen die de Raad van State formuleert – misschien wel wat laat, maar daar kun je over discussiëren – en die ook andere belangrijke betrokken partijen formuleren.

Het is echt mijn overtuiging dat we er met z'n allen werk van moeten maken om de lat hoger te leggen. Onze onderwijskwaliteit staat steeds meer onder druk. De overheid zorgt ervoor dat de budgetten en de investeringen die we doen in het onderwijs, gevoelig toenemen. Ik heb de discussie gehad over de begroting. Maar daartegenover staat dat we met z'n allen de plicht hebben om te voorzien in een goede onderwijskwaliteit. Dat is de grote bekommernis, en dat is de drive om te komen tot aangescherpte eindtermen.

Om maximaal tegemoet te komen aan de vraag naar voldoende ruimte binnen de beschikbare onderwijstijd om het eigen pedagogische project, inclusief de eigen doelstellingen, te realiseren, schuif ik aan tafel, zoals ik altijd doe, om te proberen om enkele voorstellen en ingrepen te doen die in alle richtingen van de tweede en derde graad zouden kunnen zorgen voor wat bijkomende ruimte. Ik heb hierover al samengezeten met de onderwijsverstrekkers, die ter zake natuurlijk wel sterk uiteenlopende standpunten hebben. Dat is in het onderwijsveld dikwijls het geval.

Dat moet ons niet tegenhouden om opnieuw een poging te ondernemen om te zien in welke mate we de neuzen in dezelfde richting kunnen krijgen. Met alle koepels en nethoofden proberen wij te bekijken hoe we initiatieven kunnen nemen om onderwijstijd vrij te maken zonder de inhoudelijke ambitie die ik heb geformuleerd met betrekking tot de onderwijskwaliteit en de eindtermen uit te hollen.

Mijn ambitie is natuurlijk nog altijd om dit ontwerp van decreet nog voor het einde van het jaar in de schoot van de Vlaamse Regering goedgekeurd te krijgen. Ik denk dat dat belangrijk is voor alle scholen die op 1 september van volgend jaar met die nieuwe eindtermen aan de slag zouden moeten gaan.

De voorzitter: De heer Daniëls heeft het woord.

Koen Daniëls (N-VA): Minister, ik onderschrijf wat u zegt, en ook de manier waarop u het wilt aanpakken. U wilt overleg plegen, om het inderdaad te laten ingaan. Dat is de kern van de zaak.

Een aantal bekommernissen heb ik ook geuit in de hoorzitting. Ik kom zelf ook uit het tso en het bso. Ik heb er echt wel oren naar dat men zegt dat men in het tso en bso erin moet kunnen slagen, voor die leerlingenprofielen die kiezen voor tso en bso, want daar gaat het toch over: ze kiezen niet voor gigantische uitgebreide geschiedkundige analyses maar wel voor het feit dat ze genoeg praktijkopleidingen moeten kunnen hebben. In de gesprekken en in de verdere contacten die u hebt, minister, wil ik ervoor pleiten om dat mogelijk te maken. Maar dat is, voor alle duidelijkheid, geen verwijt aan uw adres, want u zat niet aan tafel bij de ontwikkeling, maar wel een oproep naar diegenen die aan die tafel zaten, om daar ook even in de eigen boezem te kijken en te stoppen met dergelijke pamfletten rond te sturen. Ik vrees dat daardoor momenteel de leerkrachten en directeurs ongerust en boos worden gemaakt over 'de' nieuwe eindtermen. Je moet die mensen nog terug met de voeten op de grond krijgen. Dat vind ik echt belangrijk. Ik maak mij er toch wel zorgen over dat men, zelfs als wij tot een akkoord zouden kunnen komen om nog een aantal aanpassingen te doen, nog altijd die eindtermen zou verwerpen op de vloer.

Ik heb nog een niet onbelangrijke vraag. Maakt het uit vanwaar een onderwijsdoel komt? Ik verklaar mij nader. Een onderwijsdoel, ontwikkeld in een commissie, met koepels, leerkrachten en experts en AHOVOKS, dat vervolgens wordt bekrachtigd door de regering en het parlement, beknot dat de onderwijsvrijheid? Of niet? Stel dat we dat doel eruit halen, en vervolgens wordt datzelfde doel in een leerplan gestoken waarvan de eigenaar zagezegd het pedagogisch project is, zou het dan opgelost zijn? Ik stel voor dat we, in het licht van de onderwijskwaliteit, dat debat niet gaan voeren.

Als we vaststellen dat het hoger onderwijs steen en been klaagt over de mate waarin beginnende studenten teksten kunnen verwerken, teksten kunnen schrijven, nevenschikkingen, onderschikkingen, de syntaxis, dat ze dat zelfs niet meer gehad hebben, dat dit de kansen om een diploma hoger onderwijs te behalen fnuikt, dan kunnen we zeggen dat we niet gaan ingrijpen op de onderwijsvrijheid. We hopen dat dat gebeurt. Wel, collega's, we hopen al tien jaar dat het gebeurt in die onderwijsvrijheid. Samen met jullie allen heb ik vastgesteld dat dat niet is gebeurd. De PISA-resultaten dalen tien jaar op rij. De groep laagpresteerders stijgt, en de groep toppresteerders wordt kleiner.

En ja, helaas is het op een punt gekomen dat we als overheid ambitieuze eindtermen naar voren gaan moeten schuiven. Ik had het liever anders gezien. Ik wil dus mijn oproep doen dat, wanneer u ernaar kijkt met alle participanten rond de tafel, u op dat vlak echt kijkt naar wat er realistisch is.

Maar die pamflettaal die ik uit een bepaalde hoek zie komen – en ik noem dat echt plat populisme –, daarvan vraag ik mij echt af wat dat bijdraagt aan de stijging van de onderwijskwaliteit. Ik heb al die pamfletten gelezen, en ik vraag dan: waarover gaat het? Ik heb die vraag ook gesteld.

Minister, collega's, ik wil iedereen hier, maar ook hierbuiten, oproepen om bezig te zijn met onderwijskwaliteit, en niet met macht, niet met 'van wie komt het?' Een eindterm schrappen om hem dan in een leerplan te steken? Dat is echt een belachelijke discussie.

Ik neem een concreet voorbeeld. As onze leerkrachten van bso, die goed geïnformeerd zijn en goed weten wat de verschillen zijn, zeggen dat Frans en Engels – twee talen – in bso lastig wordt, dan wil ik daar echt oren naar hebben. En dus wil ik daar de oproep doen om heel goed te luisteren, ook naar scholen en directies. Maar ik wil luisteren naar de inhoudelijke argumenten, en niet naar de opruiende argumenten. Want het doel is onderwijskwaliteit.

De voorzitter: De heer Laeremans heeft het woord.

Jan Laeremans (Vlaams Belang): Ik stel vast dat de heer Daniëls de discussie al is begonnen, terwijl de commissievergadering over het hele werkstuk nog moet plaatsvinden. Dat is interessant, en we zullen daar op dat ogenblik wel ons gedacht over zeggen. Maar ik stel vast dat u toch geen hoge pet op hebt van het advies dat er gekomen is. Dat is blijkbaar helemaal niet helder. Dat is misschien door iemand anders opgesteld dan het advies van twee jaar geleden, want het ligt helemaal niet in dezelfde lijn.

Ik kan u voor 100 procent volgen wanneer u zegt dat we de lat hoger moeten leggen, omdat we daar ook hoge investeringen voor doen. Dat is absoluut zo. We hebben inderdaad het recht en de plicht om de eisen hoog genoeg te leggen. Maar je moet natuurlijk ook de kar niet overladen. De vraag is of dat niet een beetje is wat voorligt. Ik heb de hoge stapel eindtermen van de heer Daniëls toen gezien. Het is voor een stuk daarover dat het gaat, omdat er eigenlijk niet is gesnoeid in alles wat in die commissies is bijeengekomen. Daar zit een beetje het probleem.

De heer Boeve heeft dan aangegeven dat zij een poging willen doen om daarin te snoeien. Maar als dat eenzijdig gebeurt, moeten de anderen daar ook mee akkoord gaan. U zegt dat u dat voor het einde van het jaar zult doen, ik neem aan dat u het kalenderjaar bedoelt en niet het schooljaar? Dat is dan wel zeer krap aan het worden, want we zijn ondertussen al 3 december. Is dat echt niet te krap om nog tot een oplossing te komen? Is het niet beter dat we dat toch een klein beetje ruimte geven in plaats van het snel snel te doen? Kan dat dan niet beter in januari gebeuren? Ik weet niet hoe u dat juist ziet, maar mij lijkt dat toch wel enorm krap, tenzij men daar dagelijks mee bezig zou zijn, zoals men met de vaccins ook veel tijd heeft kunnen winnen. Ik weet niet of zulke krachttoeren hier ook voorgelegd kunnen worden. Daar ben ik een beetje bezorgd om.

De voorzitter: Mevrouw Goeman heeft het woord.

Hannelore Goeman (sp.a): Minister, hoe meer ik erover hoor, hoe meer ik mij echt enorm veel zorgen maak over het proces dat nog moet worden gelopen rond de timing, nog los van de inhoudelijke discussie van die eindtermen en de haalbaarheid daarvan. Die discussies zullen we uiteraard voeren op het moment dat ze hier in het parlement op tafel komen, net als de fundamentele discussie over het bestaansrecht en de reden van eindtermen an sich. Want laat daar geen twijfel over bestaan: wat ons betreft mag onderwijsvrijheid niets afdoen van het recht van de overheid om ambitieuze minimumdoelen te stellen, ook met de ambitie om de onderwijskwaliteit van alle leerlingen te verbeteren. Dat is heel duidelijk.

Ik vraag mij gewoon heel erg af waar we op dit moment staan. De heer Daniëls heeft de situatie goed geschetst. Je hebt de eindtermen van juni, waarbij alle onderwijsverstrekkers, die het hele proces hebben meegelopen en dus aan tafel zaten, eigenlijk akkoord gingen met de versie die op tafel lag. Dat moet toch echt nog eens gezegd worden. Dan heb je inderdaad de eindtermen van oktober, die ook door de regering zijn goedgekeurd, en waar we nu een advies van de Raad van State over hebben dat een aantal kritische noten plaatst, en twijfelt aan de omvang en de gedetailleerdheid van de eindtermen. Maar daar maakt het KOV nu natuurlijk dankbaar gebruik van om zich gesterkt te voelen in zijn dreigementen om naar het Grondwettelijk Hof te trekken, wat ik ook geen manier van werken vind, in alle eerlijkheid.

Maar ik moet wel zeggen dat het sindsdien stil blijft, en dus maak ik mij met de dag meer zorgen. Want ook wij zijn wel van mening dat die eindtermen op 1 september volgend jaar eigenlijk in voege zouden moeten kunnen gaan. Iedereen weet dat wij als partij heel veel twijfels hebben en eigenlijk vinden dat de modernisering van het secundair onderwijs op veel vlakken een gemiste kans is. Maar nu ze is ingezet, vind ik het ook wel ondenkbaar dat we zouden stoppen met gemoderniseerde eindtermen eerste graad, en leerlingen volgend jaar opnieuw zouden laten starten in een tweede graad met de oude eindtermen. Dat proces is nu in gang gezet en het kan wat ons betreft niet meer stopgezet worden zonder dat daar schade voor de leerlingen bij komt kijken. Ook al begrijpen we heel goed dat dat, zeker in de gegeven omstandigheden, bijzonder moeilijk zal zijn voor leerkrachten. Want er is natuurlijk nog altijd zoiets als corona. Daarom telt elke week, wat ons betreft.

Ik vraag mij ook heel erg af wat uw plan is, en wat uw timing is. Ik hoor u zeggen dat u nu zelf nog van plan bent om in die eindtermen in te grijpen. Maar hoe moet ik dat nu begrijpen? Want als u echt fundamenteel ingrijpt in die eindtermen, komen we opnieuw bij de discussie dat u, wat ons betreft, niet anders kunt dan ook terug te koppelen naar de ontwikkelcommissies. Die hebben een huzarenwerk geleverd om die eindtermen eerst en vooral te 'draften'. Als er een nieuw versie op tafel komt zult u opnieuw naar de Raad van State moeten gaan.

In termen van timing zal daardoor het proces alleen maar worden gerekt, waardoor ik mij echt zeer grote zorgen maak over de haalbaarheid van de timing, om die nog tegen september ingevoerd te krijgen.

Mijn heel concrete vraag is: tegen wanneer denkt u de eindtermen in het parlement te krijgen voor de discussie, zodat we een duidelijk pakket aan eindtermen en ambitieuze minimumdoelen voor alle leerlingen afgeklopt krijgen voor volgend schooljaar?

De voorzitter: Mevrouw Meuleman heeft het woord.

Elisabeth Meuleman (Groen): Minister, ik hoop echt ook op de redelijkheid en de verantwoordelijkheid van de betrokkenen, van de koepels. De tijd dringt, en het zou zonde zijn om de leerlijn te doorbreken. Dat is nu eenmaal een feit. Uw enige optie is overleg, maar daar hoop ik toch dat er inderdaad voldoende redelijkheid zal zijn. Want ik ben het eens met de heer Daniëls: wat we nu zien, is redelijk ongezien en hallucinant. Iedereen heeft mee aan tafel gezeten en het hele proces doorlopen. En op het einde probeert men er dan op een dergelijke manier de stekker uit te trekken, met toch heel veel stemmingmakerij, bijvoorbeeld als het over de kunstvakken gaat. Dat is een keuze die zelf wordt gemaakt. Maar om dat dan af te schuiven op die eindtermen, dat vind ik eigenlijk echt niet kunnen.

Inderdaad, dan zorg je ervoor dat er zoveel weerstand komt bij diegenen die die eindtermen gaan moeten uitvoeren dat het problematisch begint te worden. Ik vind dat echt onverantwoordelijk. Bij het begin van het proces, bij de vorige legislatuur,

zaten wij ook vanuit de oppositie vrij lang aan tafel, en uiteindelijk is de consensus gesneuveld. Maar we hebben wel heel lang samen meegedacht en meegewerkt aan wat die sleutelcompetenties waren. Daar zitten heel goede dingen tussen om ambitieus te zijn op het vlak van burgerschap, om ambitieus te zijn als het gaat over lichamelijke en fysieke gezondheid, over sociale competenties, over digitale competenties of over economische geletterdheid en duurzaamheid. Dat zit daar allemaal in. Wie kan er iets tegen hebben dat we als overheid proberen om die doelstellingen in samenspraak te gaan vastleggen? En het is volledig aan de onderwijskoepels om het 'hoe' uit te werken.

Wat bso en tso betreft: het voorbeeld is gegeven van de talen. Ook daar mogen we toch ambitieus zijn als we wereldtop willen blijven? Als je kijkt naar de Vlaamse Rand of je kijkt naar wie op de luchthaven werkt, dan zijn dat mensen vanuit bso en tso. En die hebben hun talen ook wel nodig. We zeggen ook dat dat op een andere manier zal moeten gebeuren, dat we dat goed moeten bekijken. We moeten goed zien hoe we dat aanpakken. Maar er moeten toch manieren worden gevonden om ook die leerlingen een tweede en een derde taal bij te brengen? Iets anders denken, vind ik eigenlijk onverantwoord en niet kunnen.

Ik hoop dat er een snelle en redelijke oplossing komt, waarbij we kunnen garanderen dat we zullen evalueren, zoals in het advies van de Vlaamse Onderwijsraad (Vlor) en de Sociaal-Economische Raad van Vlaanderen (SERV) staat. We zullen metingen doen om te kijken of de dingen haalbaar zijn. Ik denk dat we al die zaken moeten garanderen aan de onderwijskoepels. Maar we moeten wel van start gaan. Ik wens u heel veel succes.

Ik heb dan nog een bijkomende vraag. Ik hoor dat alles rond het lager onderwijs blijkbaar ook is opgeschort, dat de werkzaamheden daar ook gestopt zijn en verschoven zijn tot na Kerstmis, omdat zich ook daar moeilijkheden zouden voordoen. Hoe zit het daarmee, minister, zult u dat in de kiem kunnen smoren? Kunt u dat bij het begin van het proces proberen aan te pakken, zodat we niet hetzelfde verhaal krijgen, waarbij helemaal op het einde van het proces alles wordt afgeschoten, terwijl men er zelf deel van heeft uitgemaakt? Hoe gaat u dat aanpakken?

De voorzitter: Mevrouw Vandromme heeft het woord.

Loes Vandromme (CD&V): We hebben al gehoord dat dit een complexe materie is. Daar hoeft ik geen woorden meer aan vuil te maken, denk ik. Ik ga ook akkoord met wat collega Daniëls zei, dat als hier niet op gereageerd wordt, de kans heel groot is dat we nergens staan.

Collega's, na de hoorzitting van eind oktober had ik toch ook wel een heel wrang gevoel. Ik denk dat jullie allemaal weten dat mijn hart voor onderwijs echt heel groot is. En mijn hart is toch ook vol van die vrijheid van onderwijs, ik draag dat echt wel hoog in het vaandel. Want die vrijheid is echt nodig, in al haar aspecten, om de kwaliteit van ons onderwijs zo hoog mogelijk te houden. Het is geen vrijblijvendheid, want we gaan er met onze fractie ook van uit dat het de verantwoordelijkheid van de scholen is om topkwaliteit te leveren.

Maar wat mij toch wat zorgen baart, is dat het debat hier wordt gevoerd alsof het een belachelijke discussie is, en dat de vraag waar de eindtermen vandaan komen, geen discussie waard is, dat dat een belachelijke discussie zou zijn. Daar passen wij jammer genoeg echt voor. Want om tegemoet te komen aan die kwaliteitsvraag die ook zeer pertinent wordt gesteld, moeten we ons vragen stellen over welke eisen we stellen. Er zijn opmerkingen gekomen ten aanzien van de eindtermen vanwege de veelheid en de gedetailleerdheid. En ik ben er samen met mijn fractie van overtuigd dat we eigenlijk ambitieuze minimumdoelen moeten stellen. Want wie zegt dat minder eindtermen en minder gedetailleerde eindtermen niet zouden

kunnen leiden tot ambitieus onderwijs? Wij passen in elk geval voor staatspedagogiek; wij vinden dat er toch ruimte moet zijn om scholen en schoolbesturen eigen ruimte te geven om school te maken.

Collega's, het is duidelijk. Het probleem dat zich hier stelt, zal niet worden opgelost met een gelijkwaardigheidsprocedure. Ook voet bij stuk houden is helemaal geen oplossing. Gedane zaken nemen jammer genoeg geen keer. Volgens ons is het een gemiste kans dat we in juni niet met de onderwijsverstrekkers en de ontwikkelingscommissies aan tafel zijn gaan zitten. Minister, volgens ons is de pragmatische oplossing de enige goede oplossing. Ga aan tafel met de ontwikkelingscommissies, met de onderwijsverstrekkers, met AHOVOKS, en probeer een compromis te vinden waarbij er zekerheid geboden wordt. Zo moet niemand stappen zetten naar het Grondwettelijk Hof.

We verliezen heel wat kostbare tijd, dat werd al aangegeven. En ook bij ons is de zorg er dat we op 1 september opnieuw moeten kunnen starten, en dat de leerlingen die starten in het derde secundair een keuze moeten kunnen maken voor de toekomst. Dat is voor ons het meest cruciale: dat we de beste voorbereiding kunnen geven aan onze toekomstige volwassenen.

Ook wij delen de zorgen die er zijn in verband met tso, kso, de maritieme opleidingen, de landbouwopleidingen. Die stellen ook wel vragen. Ik denk dat daar pragmatische oplossingen zijn. Ik hoop in elk geval dat we die hier gezamenlijk kunnen vinden.

Minister, ik hoop ook dat we op zoek kunnen gaan naar solide overgangsmaatregelen in verband met het goedkeuren van de leerplannen, inzake een akkoord met de inspectie over hoe we dit alles zullen implementeren, inzake de belofte om te kunnen evalueren en vooral ruimte te geven om te voelen wat er leeft op het veld, bij leerkrachten, directies en leerlingen die aan de slag moeten met de eindtermen.

Ook ik maak mij zorgen over wat er komt voor het basisonderwijs. Ik hoop dat u uw belofte waarmaakt om eerst de basisgeletterdheid in de eerste graad te evalueren en dan pas aan de slag te gaan met de basisgeletterdheid in het basisonderwijs. Ik kijk alvast uit naar hoe u zekerheid zult bieden om ervoor te zorgen dat niemand de stap zet naar ... (*onverstaanbaar*)...

De voorzitter: Minister Weyts heeft het woord.

Minister Ben Weyts: Mevrouw Vandromme, hadden we maar zekerheid over het feit dat mensen geen juridische procedures zouden voeren, maar iedereen heeft natuurlijk het recht om dat te doen. Iedereen heeft echter ook een verantwoordelijkheid ten aanzien van de onderwijskwaliteit en ten aanzien van de continuïteit voor jongeren die momenteel in de eerste graad zitten. We kunnen het niet maken dat ze in een soort vacuüm terechtkomen en terugvallen op het oude systeem na geproefd te hebben van het gemoderniseerde systeem. Ik zal opnieuw proberen bruggen te bouwen. Ter wille van een betere onderwijskwaliteit ben ik altijd bereid om ver te gaan.

Ik wil ook wel even in herinnering brengen dat de discussie gevoerd wordt over de eindtermen. Dat zijn minimumdoelen. We zullen elke school moeten stimuleren om daarover te gaan. Het gaat om minimumdoelen op groepsniveau. Dat wil wel zeggen dat we alle scholen, ook via de onderwijsinspectie, zullen moeten blijven stimuleren om daar zover mogelijk over te gaan.

Mijn timing heb ik gegeven. Ik sprak toen inderdaad over het einde van het kalenderjaar, mijnheer Laeremans, en niet zozeer over het einde van het schooljaar.

De laatste horde die we op regeeringsniveau moeten nemen, is de finale goedkeuring. We hebben al de principiële goedkeuring, trouwens met steun van verschillende partners. Nu moet de finale goedkeuring nog komen. Ik hoop dat we dat nog kunnen voleindigen voor het einde van het kalenderjaar en dat we vervolgens naar onze grote baas, het parlement, kunnen komen.

De voorzitter: De heer Daniëls heeft het woord.

Koen Daniëls (N-VA): Minister, ik wil u vanuit de N-VA-fractie alvast alle steun toewensen om tot een oplossing te komen waarbij we de eindtermen op de voorziene timing kunnen invoeren en waarbij we effectief de lat verhogen, de kwaliteit borgen en, indien mogelijk, nog een aantal aanpassingen doen, zeker in het licht van een aantal vragen van bso en tso in het kader van de onderwijstijd. Als dat kan, graag, maar dan in consensus.

Mijnheer Laeremans, ik hoop dat u het document dat publiek beschikbaar is, hebt bekeken en dat we hier niet het debat voeren over hoe hoog het is. U weet dat het gaat om alle eindtermen voor alle studierichtingen, alle finaliteiten in alle onderwijsvormen. Dat wil dus zeggen dat dat per studierichting maar een heel klein stukje is.

Ik neem aan dat u het hebt gelezen. Dan zult u met mij vaststellen – het moet u als muziek in de oren hebben geklonken – dat bijvoorbeeld bij ‘Kenmerken en principes van het Nederlands begrijpen om ze in te zetten bij het communiceren’ onder ‘feitenkennis’ eindelijk weer de woordsoorten staan, meer bepaald het zelfstandig naamwoord, het bijvoeglijk naamwoord, het werkwoord maar ook het lijdend voorwerp en het meewerkend voorwerp. Dat is iets waarvan uw partij zich afvraagt hoe het kan dat dit niet meer gegeven wordt. We hebben leerkrachten die zeggen dat het niet meer gegeven mag worden omdat het niet terug te vinden is in de leerplannen. We hebben het wel nodig om opnieuw degelijk onderwijs te kunnen geven en alles te verstaan. Het staat in de eindtermen. Het pakt een stukje van een blad in om dat uit te schrijven. Mijn vraag is wie daartegen kan zijn. Wie kan daartegen zijn? Met de vaststellingen van de PISA- en TIMMS-onderzoeken: wie kan ertegen zijn dat wij als overheid, de belastingbetaler, dit als minimumdoel zien? Op die manier moeten we door de eindtermen gaan.

Ik denk dat er hier en daar zaken worden opgepompt en dat een aantal begrippen – attitudinale en transversale, zoals de minister net heeft gezegd –, de leerkrachten en scholen wat angst inboezemt. ‘Moeten we dat overal doen? Waar gaat de impact zijn?’ Toen ik het las, had ik ook het gevoel dat het woord ‘eindterm’ voor de Raad van State richtinggevend is geweest en dat ze dachten dat het bij elke leerling bereikt moet zijn, terwijl het na te streven is.

Voor de N-VA is het zeker geen staatspedagogiek, meer zelfs, de staat zat niet aan tafel toen de eindtermen werden gemaakt. Het kan dus zelfs geen staatspedagogiek zijn. Het is koepelpedagogiek. Ik neem aan dat ze het eens zijn met wat ze zelf hebben geschreven. Als de koepels en de scholen zelf aangegeven dat er nog altijd problemen zijn met hun eigen werk en als wij onderwijskwaliteit kunnen garanderen, ben ik wel bereid om, in consensus – dat is belangrijk – een aantal aanpassingen door te voeren.

Ik blijf het zeggen: als de onderwijsvrijheid ervoor had gezorgd dat we in de PISA-resultaten de afgelopen tien jaar waren gestegen, dan moesten we dit debat niet voeren. Dan waren we niet bezig over nieuwe eindtermen, want dan was het probleem van de dalende onderwijskwaliteit er niet. Ik kan alleen maar vaststellen dat, ondanks de vrijheid van onderwijs, de PISA-resultaten en onze positie in internationale vergelijkingen niet zijn gestegen.

Helaas moeten we dan als overheid iets doen. Ik had het liever niet gedaan, maar we zitten nu in een situatie dat we vastzitten en dat de belastingbetaler terecht zegt: 'Doe iets.' En daar moeten we dan gevolg aan geven. Wordt vervolgd. Minister, nog veel succes de komende weken om hier iets aan te doen. We hebben alle vertrouwen in u.

De voorzitter: De heer Laeremans heeft het woord.

Jan Laeremans (Vlaams Belang): Minister, we voelen allemaal dat dit een heel moeilijk dossiertje is. Ik wens u ook alle succes om de standpunten dichterbij elkaar te brengen, zodat we niet een of andere partij in de richting van het Grondwettelijk Hof duwen, want dat wil niemand, wij ook niet.

Mijnheer Daniëls, u zegt dat er in de eindtermen voor Nederlands een aantal goede dingen zitten, zoals de woordsoorten. Absoluut, ik ben het er volledig mee eens, maar dat moet zelfs in de lagere school worden gegeven. Daar zit een groot probleem: men heeft dat compleet verwaarloosd, zowel spelling als leesvaardigheid als grammaticale termen. Hopelijk zet men die er voor het lager onderwijs wel in.

Als ik een aantal reacties lees van leerkrachten, vreest men dat het 'te veel' gaat worden. Kwaliteit zal men niet omhoog krijgen door de lat te hoog te willen leggen of te veel eindtermen te maken die niet realistisch zijn. Daarom hoop ik dat er toch nog een beetje kan worden gesnoeid waar het te erg zou zijn. Ik hoed me om de zaken in detail te gaan noemen, want dat hoort hier niet thuis.

Er moet in elk geval genoeg vrije ruimte blijven. Als de scholen vrezen dat het gedeelte vrije ruimte in de derde graad bijvoorbeeld tot nul zou worden herleid of tot amper een uurtje, dan denk ik toch dat het niet de goede weg is. Er is inderdaad nog een hele discussie over wat het gevolg van de eindtermen in uren is. Hoe gaan we dat oplossen? Ik wens de mensen die aan de tafel gaan zitten veel succes. We mogen ze ook niet zodanig onder druk zetten dat het bijvoorbeeld op twee weken beklonken moet zijn. Dit is te belangrijk. Men moet desnoods maar een maand extra nemen. Ik weet dat het dan weer lastiger wordt voor mensen die handboeken moeten maken, maar als we het nu zomaar snel snel doen, dan is dit gegarandeerd een vervolghet verhaal over een paar jaar, want dan blijkt het niet werkbaar te zijn. Het is een heel korte timing. Ik weet dat men er al langer mee bezig is, maar om dit allemaal in het stramien van zes jaar te wringen, is zeer kort. Ik ben toch een beetje ongerust of dat allemaal wel gaat lukken. We moeten natuurlijk zo snel mogelijk kunnen bijsturen, ook na de eerste graad. We moeten ook niet bang zijn om zaken wat bij te sturen.

Nu ben ik wel een beetje te algemeen bezig. Dank u wel.

De voorzitter: De vragen om uitleg zijn afgehandeld.

VRAAG OM UITLEG van Loes Vandromme aan Ben Weyts, viceminister-president van de Vlaamse Regering, Vlaams minister van Onderwijs, Sport, Dierenwelzijn en Vlaamse Rand, over vervolgoopleidingen in het onderwijs
– 795 (2020-2021)

Voorzitter: mevrouw Karolien Grosemans

De voorzitter: Mevrouw Vandromme heeft het woord.

Loes Vandromme (CD&V): Minister, via een schriftelijke vraag eind september deed ik navraag naar het aantal studenten die een gespecialiseerde opleiding of een banaba (bachelor na bachelor) in het onderwijs volgen. De evolutie van het aantal studenten in de banaba Buitengewoon Onderwijs is toch wel zorgwekkend.

Concreet merken we een daling met 42 procent als we het academiejaar 2011-2012, toen er 840 studenten waren, vergelijken met het academiejaar 2019-2020, toen er 493 studenten waren. Die cijfers staan in schril contrast met de vraag naar sterke leerkrachten in het buitengewoon onderwijs enerzijds en de opmerkingen over de kwaliteit van ons buitengewoon onderwijs die de inspectie in de meest recente Onderwijsspiegel meegaf, anderzijds. In de Onderwijsspiegel 2015 werd trouwens ook een beschouwing over het buitengewoon onderwijs opgenomen: de situatie toen was duidelijk rooskleuriger. De banaba opleiding Zorgverbreding en Remediërend Leren was tot voor enkele jaren wel redelijk succesvol, maar ook daar zien we sinds 2017 een scherpe daling van het aantal studenten. De daling bedraagt daar 33 procent, van 737 studenten in 2017 naar 498 studenten in het academiejaar 2019-2020. Uit de vraag naar het aantal leerkrachten met een banaba diploma die nu tewerkgesteld zijn in het gewoon en het buitengewoon onderwijs, leerden we dan weer dat de daling tegenover vier jaar geleden immens is. In het buitengewoon basisonderwijs, bijvoorbeeld, spreken we over een daling met maar liefst 32,98 procent. In het buitengewoon secundair onderwijs is er een daling van 12,18 procent. Waar we vijf jaar geleden meer dan 50 procent leerkrachten in het buitengewoon basisonderwijs met een banaba diploma tewerkstelden, is dat anno 2020 nog slechts 19,66 procent, een evolutie van een op de twee naar een op de vijf.

Deze vervolgoopleidingen lijken me dus onder duidelijke druk te staan. Dalende inschrijfcijfers in combinatie met een 50 procent financiering zouden wel eens de doodsteek kunnen betekenen voor de kleinere opleidingen, maar op termijn ook voor deze opleidingen tout court. De afgelopen jaren werd de opleiding Buitengewoon Onderwijs aan vier hogescholen stopgezet, en recent stopte een hogeschool met de opleiding Zorgverbreding en Remediërend Leren. Gelet op hun unieke insteek en grote expertise zou dat een aderlating zijn voor ons gelijkheidsbeleid en inclusief streefdoel enerzijds, maar anderzijds zou het ook een verlies aan kansen betekenen om de vlakke loopbaan van leerkrachten te doorbreken. Ook in de 'white paper' van de Vlaamse Hogescholenraad (VLOHRA) over de lerarenopleiding wordt de nadruk gelegd op de grote meerwaarde van de banaba's als het gaat over professionalisering.

Minister, erkent u het belang van vervolgoopleidingen zoals banaba's in het onderwijs om te werken aan kwaliteitsvol onderwijs en het doorbreken van de vlakke loopbaan van leerkrachten? In welke langetermijnaanpak voorziet u om deze neerwaartse spiraal van het aantal inschrijvingen voor gespecialiseerde opleidingen om te buigen?

De voorzitter: Minister Weyts heeft het woord.

Minister Ben Weyts: Ik denk dat we met zijn allen natuurlijk wel het belang van vervolgoopleidingen zoals die banaba's in het onderwijs erkennen, en de meerwaarde ervan voor de loopbaan van leraren. Ik denk dat we nood hebben aan een sterk professioneel continuüm, en dat is trouwens niet alleen zo in het onderwijs. We proberen werk te maken van die leercultuur in heel Vlaanderen en in alle beroepsdomeinen.

Wat onderwijs betreft: dit begint natuurlijk bij een sterke lerarenopleiding, met daarna een betere aanvangsbegeleiding. We zijn de discussie aan het voeren om die aanvangsbegeleiding te versterken. Vervolgens moet er een loopbaanlange professionele ontwikkeling zijn. Daarin hebben vervolgoopleidingen, zoals die banaba's in het onderwijs, zeker een plaats. Ik geef toch ook wel even mee dat onderwijspersoneel dat een bijkomend getuigschrift of diploma bezit, in bepaalde gevallen recht heeft op een extra vergoeding. Dat is bijvoorbeeld ook het geval voor personeelsleden die de banaba Buitengewoon Onderwijs of de banaba Zorgverbreding en Remediërend Leren hebben afgerond. Die vergoeding noemt

men een 'niet-verworven salarisschaal' en die wordt elke maand samen met het loon uitgekeerd. Daarmee tonen we als overheid toch ook dat we de inspanningen van die leraren waarderen en het belang van die gespecialiseerde opleidingen erkennen, maar dus ook valideren.

Op lange termijn is het vooral belangrijk dat we de professionalisering van leraren blijven stimuleren en faciliteren. Dat is belangrijk in elke fase van de loopbaan en kan natuurlijk ook het aantal inschrijvingen voor gespecialiseerde opleidingen stimuleren. Ik werk nu samen met mijn administratie diverse acties en projecten uit. Er loopt momenteel een project met Europese steun waarbij het Departement Onderwijs en Vorming op een wetenschappelijk onderbouwde manier methodieken wil ontwikkelen waarmee scholen aanvangsbegeleiding op een meer structurele manier kunnen verankeren in hun werking en personeelsbeleid. Daarnaast neemt het departement ook deel aan een internationale vergelijkende studie van de OESO, die als titel 'Professional Learning for Quality Teaching' heeft. Daarin analyseert men het beleid inzake de professionele ontwikkeling van leraren over het volledige professionele continuüm.

Ook hebben we in het regeerakkoord de doelstelling opgenomen om veel meer naar een leercultuur te gaan. Ik heb daar daarstraks op gealludeerd. We willen zelfs van in het secundair onderwijs die notie, die ingesteldheid bijbrengen dat, wanneer men de schooldeur achter zich dichtgooit, dat geen eindpunt mag zijn. Er moet veel meer permanente bij- en nascholing zijn. Net daarom heb ik met minister Crevits verleden week het startschot gegeven aan het platform levenslang leren, waarmee we proberen die notie echt ingang te doen vinden. We hebben daarbij heel breed gemobiliseerd, net met de bedoeling ervoor te zorgen dat er inzake alle beroepscategorieën in heel Vlaanderen, van het secundair onderwijs tot het hoger onderwijs, en vooral in het professionele leven, dus ook bij leerkrachten, permanent aandacht is voor het aanbod op het vlak van levenslang leren.

De voorzitter: Mevrouw Vandromme heeft het woord.

Loes Vandromme (CD&V): Minister, dank u wel voor uw antwoord. Mijn vraag bevat een aantal zaken. U had het over de leercultuur. Ik maakte er de professionalisering van leraren van. Er is inderdaad een link met de leercultuur, maar ook met het lerarentekort en de kwaliteit van ons onderwijs. Dit behelst eigenlijk alle zaken waar ik persoonlijk wakker van lig, als ik eerlijk ben.

U spitst zich wat toe op aanvangsbegeleiding, maar hier wil ik echt ingaan op wat de banaba's specifiek bieden. U haalde het aan: voor sommige banaba opleidingen kun je als leerkracht ook extra verloning krijgen, maar niet voor alle banaba's. Acht u het mogelijk om dat uit te breiden?

Ik denk dat het ook nodig is dat wie in het onderwijs staat, ook de mogelijkheid moet krijgen om dergelijke banaba's te volgen, en daartoe wordt gestimuleerd. Hoe kan men dat vormgeven?

Verder is er de financiering van de banaba's zelf. Ik verneem immers dat die toch ook wel onder druk staat, dat hogescholen net die banaba's onvoldoende gefinancierd zien om die te kunnen volhouden en voortzetten.

De voorzitter: De heer Danen heeft het woord.

Johan Danen (Groen): Minister, dank u wel voor uw antwoord. De problematiek of thematiek van de banaba's is heel nijpend aan het worden. Ik stel vast dat bepaalde banaba's het inderdaad minder goed doen, maar zou dat te maken kunnen hebben met het feit dat er voor banaba's geen studiebeurs is? Ik stel immers vast dat heel wat studenten daaraan willen beginnen na hun basisopleiding. Het lijkt me ook heel logisch om dat zo te doen. Ook is er geen korting

op het inschrijvingsgeld, terwijl dat in sommige gevallen vrij fors is. Zijn er misschien opties om daarop in te grijpen? Ik begrijp natuurlijk dat het bepalen van het inschrijvingsgeld voor een stuk de verantwoordelijkheid van de instelling zelf is, maar de overheid kan wellicht wat bijdragen op dat vlak.

De voorzitter: De heer Daniëls heeft het woord.

Koen Daniëls (N-VA): Minister, ik wou toch nog even verder ingaan op deze vraag. Ik wil mijn stagiair bedanken, die hierover wat cijfers heeft opgezocht. Collega Vandromme, ik dacht ook 'oei, zo'n sterke daling', maar we hebben de cijfers eens bekeken inzake de banaba's vanaf 2012.

We zien dan dat er in 2017-2018 een heel sterke stijging was voor Zorgverbreding en Remediërend Leren, met 737 studenten, maar dan daalde dat weer, naar 493, 498, 466, 590, 484 studenten, wat eigenlijk de aantallen zijn van de jaren ervoor. Wij denken dat de verklaring is dat toen het M-decreet net was gestart, dat een hele grote boost heeft gegeven om die banaba te doen. Dus om nu te zeggen dat er een heel sterke daling is? De twee uitschieters zijn 2012-2013 en 2017-2018. Als we die vergelijken met 2019-2020, dan is er inderdaad een daling met bijna 300 studenten, maar als we die buiten beschouwing laten, dan zien we toch dat dat enigszins stabiel is.

Dat neemt natuurlijk niet weg dat het belangrijk is om onze leerkrachten aan te raden om ruime vorming te volgen en hen daartoe in staat te stellen. Ik zou er toch voor willen pleiten om wat dat betreft niet alleen naar banaba's te kijken, want een banaba vraagt een hele grote tijdsinvestering van leerkrachten. Er zijn ook heel veel andere manieren van vorming en verrijking. Dat mensen die doen, moeten we ook blijven waarderen.

De minister zei dat zo'n bijkomend getuigschrift in bepaalde gevallen een extra vergoeding geeft. Dat vind ik toch ook niet onbelangrijk, maar ik vind wel dat leerkrachten zich goed moeten informeren voor ze met de opleiding starten, zodat ze weten in welk geval die opleiding hun ook een extra vergoeding geeft. Het lijkt me toch ook belangrijk dat er daarover geen miscommunicatie kan zijn.

De voorzitter: Minister Weyts heeft het woord.

Minister Ben Weyts: Mevrouw Vandromme, ik zou dat echt moeten bekijken. Die niet-verworven salarisschaal, dat is een beperkt bedrag, voor alle duidelijkheid. Ik denk dat dat een nettobedrag van rond de 25 euro per maand is, maar het is toch dat. Of we dat willen uitbreiden naar diverse andere banaba's, dat zal natuurlijk afhangen van de bijdrage en het nut voor de onderwijskwaliteit.

U had nog twee andere vragen, maar door uw verbinding was een en ander soms onduidelijk. Kunt u die misschien herhalen?

Loes Vandromme (CD&V): Er was ook de vraag over de financiering van de banaba's zelf. De hogescholen geven aan dat, om een banaba te organiseren, er eigenlijk maar een financiering voor 50 procent is. Een student daar telt eigenlijk maar voor 50 procent mee. Kan er ook worden gekeken naar die financiering?

Er is een noodzaak om zich tijdens de loopbaan te professionaliseren. Hoe kan men daaraan tegemoetkomen? Collega Daniëls geeft aan dat sommige mensen het echt wel lastig vinden om naast hun fulltimeopdracht nog een banaba te volgen. Als mensen echt wel op zoek zijn naar bijscholing, hoe kan men dat stimuleren?

Minister Ben Weyts: Wat dat laatste betreft, moeten we inderdaad de mogelijkheden bekijken. Ik weet ook wel dat men soms denkt aan een vrijstelling van

lestijd, maar dat moet je natuurlijk ook in relatie met de krapte qua leerkrachten bekijken.

Wat de financiering van banaba's zelf betreft: we hebben het daarstraks al gehad over de vragen omtrent de financiering van opleidingen. Opnieuw, ik denk dat dat het voorwerp moet vormen van de ruimere discussie die we met de hogeronderwijsinstellingen moeten voeren. Wat dat betreft, ga ik nu niet voor mijn beurt spreken, want ik denk dat dat nog een meer gecompliceerde discussie dreigt te worden.

De voorzitter: Mevrouw Vandromme heeft het woord.

Loes Vandromme (CD&V): Collega's, ik zal aan de sint toch een koptelefoon moeten vragen als er zulke problemen zijn met het geluid.

We kunnen natuurlijk niet warm en koud tegelijk blazen. Aan de ene kant willen we aangeven dat de Vlamingen in het algemeen en leerkrachten in het bijzonder de leercultuur in hun genen hebben en het levenslang leren effectief willen toepassen. Mijnheer Daniëls, we moeten daarom dat maximum aantal studenten dat er ooit was, op een bepaald moment, nastreven. Als mensen de inspanning doen om een banaba te verwerven en levenslang te leren, om zich te professionaliseren, moeten ze een getuigschrift krijgen en daarvoor gewaardeerd worden, ook op een financiële manier als dat kan.

Minister, aan de kant van de leraren is er inderdaad een probleem als we mensen willen vrijstellen om zich te professionaliseren. Aan de andere kant zeggen de cijfers dat veel leerkrachten na vijf jaar het onderwijs vaarwelzeggen. Naar mijn aanvoelen komt dat vaak door die vlakke loopbaan, doordat men feitelijk geen perspectief heeft, doordat men zich niet kan professionaliseren. Dat is een deel van de oorzaak. Kunt u dat meenemen in de toekomst en het verdere beleid? De banaba's en de vervolgopleiding lijken mij een belangrijk aspect.

De voorzitter: De vraag om uitleg is afgehandeld.